

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Johanna Paananen

TUTKINTAVANKEUS

Liiketalous ja matkailu

2012

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Johanna Paananen
Opinnäytetyön nimi	Tutkintavankeus
Vuosi	2012
Kieli	suomi
Sivumäärä	53
Ohjaaja	Tuula Hartman

Rikosprosessuaalinen tutkintavankeus opinnäytetyön aiheena pyrkii selvittämään tutkintavankeuteen liittyviä laillisia erityissäädöksiä. Työ käsittelee lisäksi aiheettoman vapaudenmenetyksen korvaamisen perusteita.

Työ perustuu pääasiassa pakkokeino- ja tutkintavankeuslakiin sekä lakiin syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta. Ajankohtaista kirjallisuutta, artikkeleita, hallituksen esityksiä sekä oikeustapauksia korkeimmasta oikeudesta on pyritty käyttämään mahdollisimman paljon hyväksi.

Suomessa on tällä hetkellä tutkintavankeja enemmän kuin 30 vuoteen. Tähän seikkaan on pyritty löytämään syitä ja selityksiä. Työ on rajattu koskemaan tutkintavankeutta, mutta myös muihin pakkokeinoihin on viitattu työn ymmärrettävyyden vuoksi.

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Liiketalouden koulutusohjelma

ABSTRACT

Author	Johanna Paananen
Title	Pretrial Detention
Year	2012
Language	Finnish
Pages	53
Name of Supervisor	Tuula Hartman

The aim of the thesis was study the legal characteristics of pretrial detention. The thesis also examined the compensation principles of freedom deprivations.

The thesis is based mainly on coercive Measure Act, Pretrial Detention Act and also the Act on Compensation on State Funds for the Arrest or Detention of and an innocent person. Current literature, articles, government presentations and cases from Supreme Court were used as much as possible.

In Finland there are more pretrial detention prisoners than in the previous 30 years. There have been attempts to find out reasons and descriptions for this. The thesis was limited to pretrial detention but there are references to other coercive measures which make the work more understandable.

Keywords	Pretrial detention, legislation, case, freedom deprivations repayment
----------	--

Lyhenteet

HE	Hallituksen esitys
RISE	Rikosseuraamuslaitos

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	TUTKINTAVANKEUDEN TARKOITUS JA MERKITYS	9
	1.1 Tutkintavankeuden tavoite.....	9
	1.2 Pakkokeinolaki.....	10
3	TUTKINTAVANKIEN RIKOSHISTORIA JA KANSALAISUUS	11
	3.1 Tutkintavankien päärikokset.....	11
	3.2 Kansainvälinen vertailu	12
4	KIINNIOTTO JA PIDÄTTÄMINEN ENSISIJAISET PAKKOKEINOT	16
	4.1 Tutkintavangin oikeusaseman säilyminen ja vankilassa oloaika.....	16
	4.2 Ulkomaalaisiin kohdistuvat pakkokeinot.....	17
5	TOIMIVALTAISET VIRANOMAISET	19
	5.1 Esitutkinta	19
	5.2 Syyteharkinta	19
	5.3 Vangitsemisvaatimuksen tekeminen.....	20
	5.4 Tuomioistuimen tehtävät vangitsemisasiaa käsiteltäessä	21
	5.5 Tutkintavangin säilyttäminen ja vangitsemisasiain uudelleen käsittely ..	22
	5.6 Muutoksenhaku.....	23
6	TUTKINTAVANKI VANKILASSA	24
	6.1 Tulotarkastus.....	24
	6.2 Eristäminen	25
	6.3 Puhelimen käyttö	25
	6.4 Tukiverkosto	25
	6.5 Poistumisluvat.....	27
	6.6 Omaisuus ja raha.....	27
	6.7 Vapaa-aika	27
	6.8 Valitukset	28
7	TUTKINTAVANGIN VAPAUDENRAJOITTAMINEN	29

7.1	Turvaamistoimenpiteet	29
7.2	Sitominen, kahlitseminen ja yksinäishuoneeseen sijoittaminen	29
8	VAPAUDENMENETYKSEN KORVAAMINEN.....	31
8.1	Korvauksen hakeminen.....	31
8.2	Korvauksen maksamisen perusteet	33
9	MAKSETTAVAT KORVAUKSET	34
9.1	Kulujen, tulojen ja elatuksen korvaaminen.....	34
9.2	Henkisen kärsimyksen korvaaminen	34
9.3	Korvausmäärät	35
9.4	Korvausmäärien kasvaminen	37
9.5	Muutoksenhaku korvauspäätöksessä	38
10	TUTKINTAVANKEUDEN TILANNE SUOMESSA	39
10.1	Rikollisuuden muuttunut rakenne	39
10.2	Poliisin valvonnan lisääntyminen	39
11	VANKILOIDEN YLIASUTUS	41
11.1	Maahantulon helpottuminen ja nykyajan haasteet.....	41
11.2	Rikoslain vaikutus vankilukuun.....	42
11.3	Vaihtoehtoja tutkintavankien kokonaismäärän vähentämiseksi.....	44
12	LAKIMUUTOKSET	46
12.1	Pakkokeinojen käyttöä sekä tuomioistuinkäsittelyä koskevat periaatteet.....	46
12.2	Yhteydenpitosäännökset	46
13	YHTEENVETO	48
	LÄHTEET.....	50

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Tutkintavankien päärikkokset vuosina 1990–2002. s. 12

Taulukko 1. Ulkomaalaisten ja suomalaisten päärikkokset vuonna 2011. s. 15

Taulukko 2. Maksetut korvaukset vuosina 2003–2008. s. 35

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee rikosprosessuaalisista pakkokeinoista tutkintavankeutta. Käsitelen lisäksi aiheettoman tutkintavankeuden korvaamista. Tutkintavankeuden tarkoitus on turvata rikoksen tutkinta, todisteiden löytäminen ja katkaista epäillyn rikoskierre. Tutkintavankeus on pakkokeino, joka on äärimmäinen keino puuttua henkilön vapauteen. Tutkintavankeuteen voidaan määrätä ainoastaan silloin, kun sen käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon rikoksen törkeys ja rikoksen selvittämisen tärkeys.

Aiheeksi tutkintavankeus muodostui ennen kaikkea kiinnostuksestani vapaudenriistoa ja vankiloita kohtaan, mutta myös eri lehtiartikkeleiden pohjalta. Halusin selvittää tutkintavankeutta kokonaisvaltaisesti muista pakkokeinoista esiin nostettuna ja selvittää mahdollisia syitä ja seurauksia tutkintavankien määrän noususta. Tutkintavankien määrän kasvu on yhteydessä vankiloiden yliasuttamiseen, joka on nousemassa yhteiskunnalliseksi ongelmaksi.

Työni perustuu lakeihin, lakivalmistelutöihin, oikeuskirjallisuuteen, oikeustapauksiin sekä asiaan liittyvään keskusteluun mediassa. Uutta kirjallisuutta tai oikeustapauksia julkaistaan harvoin, joten työni pohjautuu pääosin voimassa oleviin lakeihin ja ajankohtaisiin lakivalmistelutöihin. Kirjallisuuteen on viitattu niiltä osin, kuin säädökset ovat voimassa. Olen tutkintavankeuden lakisäädösten selvittämisen ohella verrannut Suomen tutkintavankeustilannetta kansainväliseen tasoon. Tutkintavankeusajan korvaaminen tulee ajankohtaiseksi, kun epäilty on vangittu aiheettomasti. Työssäni olen selvittänyt, miten korvausta haetaan ja millaisilla perusteilla sitä myönnetään. Kutakin hakemusta käsitellään yksilöllisesti, mutta olen pyrkinyt löytämään yhteistä linjaa maksettavien korvausten määriin ja perusteisiin.

2 TUTKINTAVANKEUDEN TARKOITUS JA MERKITYS

Tutkintavankeuslaki on tullut voimaan 23.9.2005. Tällä korvattiin aiemmin käytössä ollut laki tutkintavankeudesta. Tutkintavankeuslaki on osa hyvin laajaa vankeilapakettia, joka on uudistettu kokonaisuus. Keskeisimpiä lakeja kokonaisuudessa ovat vankeuslaki, rikoslain 2c luku, laki pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelystä sekä laki ehdonalaisen valvonnasta. Tutkintavankeuden säätelyä ja lakia on pyritty muuttamaan täsmällisesti, jotta laki lisäisi tutkintavangin oikeusturvaa. (Mohell & Pajuoja 2006, 13–14.)

1.1 Tutkintavankeuden tavoite

Tutkintavankeus on rikosoikeudellinen pakkokeino. Sen tarkoituksena on pyrkiä minimoimaan syytetyn tai epäillyn mahdollisuus uusia rikollista toimintaansa. Tutkintavankeus mahdollistaa myös asiankäsittelyn tuomioistuimessa, sillä vangitsemalla syytetty, estetään mahdollinen maasta pakeneminen tai rangaistuksen täytäntöönpanon viivytys. Vangitseminen auttaa myös hankkimaan ja löytämään mahdollisimman kattavat todisteet sekä esitutkinta-aineiston, jolloin kolluusiovaara eli todisteiden hävittämisen mahdollisuus minimoituu (Mohell & Pajuoja 2006, 233). Tutkintavankeudesta määrää tuomioistuin. Esitutkintaviranomainen voi päättää pidättämisestä. Suomessa asiaa hoitava tuomioistuin on käräjäoikeus pakkokeinolain nojalla. Ennen tutkintavankeutta epäilyllä tai syytetyllä on pidätysaika, joka lain mukaan saa kestää enimmillään kolme päivää. Neljäntenä päivänä tuomioistuimen on päätettävä vangitsemisesta. (L 23.9.2005/768.)

Suomessa rikoksesta epäiltyjä henkilöitä pidätetään vuosittain 11 000–14 000. Käräjäoikeuksissa käsitellään vangitsemisasiota vajaa 3000 vuosittain. Tämä jakautuu kymmenen eri käräjäoikeuden kesken. Valtaosa vangitsemisvaatimuksista hyväksytään. Vuodessa noin kuusi prosenttia vaatimuksista hylätään. Suurin mahdollinen syy hyväksymiseen on se, että viranomaiset, jotka vangitsemisvaatimuksen ovat tehneet, ovat tutkineet asiaa ja selvittäneet asiaan liittyvät riskit ja ongelmat ja näin päätyneet vangitsemisvaatimuksen tekemiseen. Tällöin viranomai-

silla on pelko siitä, että esitutkinta rikoksen käsittelyssä on vaarassa, mikäli henkilöä ei vangita. (De Godzinsky & Niemi 2008, 7-12.)

1.2 Pakkokeinolaki

Suomen Pakkokeinolaki on tullut voimaan 30.4.1987. Uudempi laki, jolla tämä aiempi laki kumotaan, tulee voimaan 1.1.2014. Se on käsitelty eduskunnassa vuonna 2011, jolloin sen voimaantulemisesta on päätetty. Tekniikan ja nykyaikaisen valvonnan selkeyttäminen lakiin on ollut lähes välttämätöntä, jotta laki vastaa ajan haasteita. Aiempaan lakiin on tehty muutoksia erityisesti tele- ja asuntokuuntelun osalta, jotta tutkinta tehostuisi. Nämä kuuluvat salaisten pakkokeinojen ryhmään. Lain muuttamisen lähtökohtina ovat olleet perus- ja ihmisoikeusnäkökulma, oikeusturvakeinot sekä sääntelyn yhtenäistäminen. (HE 222/2010.)

Vuonna 2011 astui voimaan muutamia muutoksia pakkokeinolakiin. Kiinniottamiseen ja pidättämiseen liittyviä muutoksia ovat siihen oikeutettujen viranomaisluettelon muutokset. Uudella lainsäädännöllä pyrittiin muuttamaan vangin vapaudenriistoon liittyviä säädöksiä. Tarkoituksena on turvata jo perustuslaissa säädetty oikeus vapauteen mahdollisimman pitkälle ja toisaalta varmistaa sujuva esitutkinta rikosasiaan liittyen. Molemmat asiat ovat tärkeitä, mutta erillisiä asioita. Mitä pidemmälle vangitun vapautta suojellaan, sitä enemmän esitutkinta voi vaarantua. Tutkintavankeuden peruslähtökohtana on estää epäiltyä uusimasta rikosta ja mahdollistaa nopea ja tehokas esitutkinta sekä todisteiden kerääminen. Tämän ajan vapausperiaatteet ja vapauden tärkeys korostuvat niin vahvasti, että epäiltyä pidetään hyvin harvoin kansallisesta näkökulmasta liian pitkään vangittuna. (HE 222/2010; L 30.4.1987/450.)

3 TUTKINTAVANKIEN RIKOSHISTORIA JA KANSALAI-SUUS

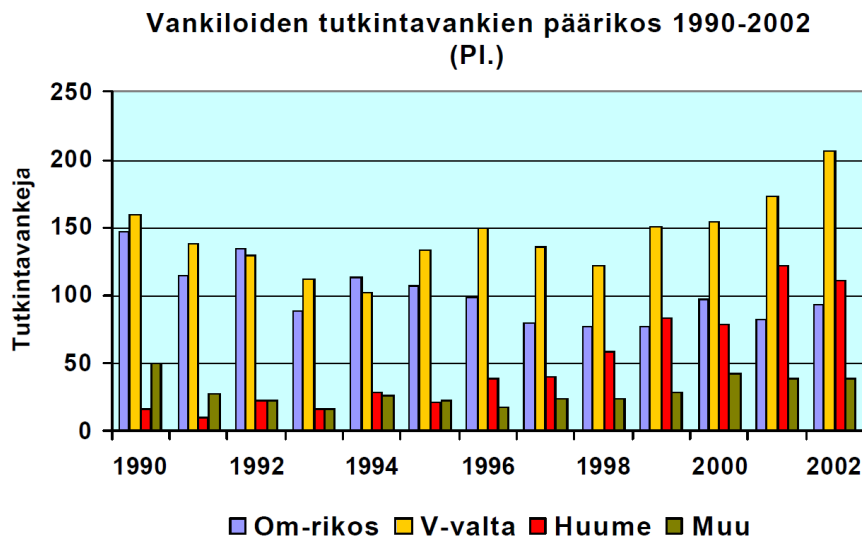
Suomalaisten tutkintavankien vangitsemisen aiheuttanut rikos on tavallisesti henkirikos. Huumausainerikosten takia vangittuja ulkomaalaisia on enemmän kuin suomalaisia. Ulkomaalaisten vankien määrä on lisääntynyt Suomessa vuoden 1995 jälkeen. Samaan aikaan tutkintavankien määrä kasvoi ja myös huumausainerikosten määrät ja niistä tuomittujen määrä oli etenkin Etelä-Suomen vankiloissa huomattavasti aikaisempaa suurempi. Kuviossa 1 (ks. s. 12) on esitetty, kuinka tutkintavankien päärikokset ovat muuttuneet. Huumausainerikokset tutkintavankien päärikoksena ovat kasvaneet tasaisesti vuosien 1990 ja 2002 aikana. (Aamuposti 2012.)

3.1 Tutkintavankien päärikokset

Maahanmuuttajien ja pakolaisten tekemät rikokset puhuttavat kansalaisia usein. Tilastotietoa ei löydy eriteltynä siten, että ulkomaalaistausta olisi täsmennettyä ja voitaisiin tehdä johtopäätöksiä, onko henkilö tullut Suomeen maahanmuuttajana tai onko hänellä pysyvä oleskelulupa vai ei. Vertailtaessa eri maiden kansalaisten tekemiä rikoksia ja niistä aiheutuneita vangitsemisia, voidaan todeta, että virolaisten ja venäläisten tekemät rikokset ovat nousseet erityisesti viime vuosina. (Niemi 2011.)

Ulkomaalaisten vapaudenmenetyksessä tutkimusten perusteella tavallisesti pidempään kuin suomalaisten ja heitä myös määrätään matkustuskieltoon useammin. Tämä johtunee siitä, että ulkomaalaiset saattavat pyrkiä takaisin kotimaahansa rikosten jälkeen ja niiden tutkinnan aikana, estääkseen asian käsittelyn tuomioistuimessa. Ulkomaalaisten tutkintavankien epäillyistä rikoksista on yli puolet huumausainerikoksia. Virolaisilla tutkintavangeilla tämä osuus on kaikista korkein, lähes 80 prosenttia. Taulukossa 2 (ks. s. 15) on esitetty ulkomaalaisten ja suomalaisten naisten tutkinta- sekä vankeusvankien päärikokset vuonna 2011. Taulukon mukaan ulkomaalaisten tutkintavankien päärikoksena on useammin

huumausainerikos tai varkaus. (Aho 2002.; Oikeusministeriö 2003.)

Kuvio 1. Tutkintavankien päärikokset vuosina 1990–2002 (Oikeusministeriö 2004).

3.2 Kansainvälinen vertailu

Kansainvälisellä tasolla tutkintavankien määrän selvittäminen on maiden erilaisien lakien, tutkimuskäytäntöjen ja erilaisten tilastotapojen takia vaikeaa ja yhtenäisen verrannollisen selvityksen tekeminen lähes mahdotonta. Yleisesti ottaen voidaan kuitenkin todeta, että kaikissa Euroopan maissa tutkintavankien määrä vaihtelee rajusti. Joissakin maissa määrä on hyvin suuri. Tästä esimerkkinä Viro, jossa kaikista vangeista yli 40 prosenttia on tutkintavankeja. Prosenttiosuus vaikuttaa suurelta, mutta tasoittuu verrattaessa Turkkiin, jossa lähes kaikki vangit ovat tutkintavankeja. Suomessa läheskään kaikkia tutkintavankeja ei pidetä virallisessa vankilassa vaan poliisivankiloissa mm. tilanpuutteen takia. Turkissa ja Virossa käytännössä kaikki niin tutkinnassa olevat kuin tuomiota istuvat vangit ovat sijoitettuna maan virallisiin vankiloihin. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö 2004.)

Pohjoismaihin vertailtuna Suomen tutkintavankilukumäärä jää vain hieman alle

muista. Yhtenäisesti vertailtaessa osuus on vaihdellut viime vuosikymmenen aikana Suomen 14 prosentista Tanskan 27 prosentin välillä. Kun luvun suhteuttaa maan väkilukuun, erot jäävät pieniksi. Syynä osaltaan on se, että oikeuskäytännöt pohjoismaissa muistuttavat huomattavasti enemmän toisiaan kuin eteläisessä tai itäisessä Euroopassa. Suomen tutkintavankeutta säätelevä lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä toisessa valtiossa valvontatoimien täytäntöönpanosta, joka on toisessa valtiossa tutkintavankeuden vaihtoehtona. Laista puuttuu myös säännös Suomessa määrättyjen valvontatoimien siirtämisestä täytäntöönpantavaksi toiseen valtioon. (Oikeusministeriö 2004.)

Pohjoismaiden yhteistyöstä on säädetty laissa Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 326/1963. Se mahdollistaa pohjoismaiden välisen yhteistyön ehdollisesti tuomittujen ja ehdonalaisesti vapautettujen henkilöiden osalta. Euroopan unionissa on yhteinen säännös kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta (1170/2011), joka koskee rangaistuksen täytäntöönpanovaihetta ja esimerkiksi valvontatoimista ehdonlaiseen astumisen jälkeen. Kaikista laeista puuttuu kuitenkin selkeä linjaus esitutkintaa ja muita oikeudenkäyntivaiheeseen liittyviä valvontatoimia kohtaan. (Oikeusministeriö 2012.)

Hallituksen esitys 63/2012 on pyrkinyt vastaamaan tähän ongelmaan ja pyrkinyt tuomaan esille lakimuutosta, jolla tähän voidaan vaikuttaa. Esityksen tavoite on, että puitepäätös otettaisiin kansallisesti täytäntöön siten, että lailla säädettäisiin puitepäätöksen sisällä lainsäädännön alaan kuuluvat säännökset Suomen lakiin noudatettaviksi. Puitepäätös koskee tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimien kansallista täytäntöönpanoa ja soveltamista. (HE 63/2012.) Puitepäätös on tarkoitus vahvistaa laiksi marraskuun aikana ja se tulisi voimaan 1.12.2012. Käytännössä Suomi voi soveltaa lakia sellaisen EU:n jäsenvaltion kanssa, joka on pannut puitepäätöksen täytäntöön. Laki mahdollistaa rikoksesta muussa kuin asuinvaltiossaan epäiltynä olevan henkilön palaamista asuinvaltioon odottamaan oikeudenkäyntiä. Uudistuksella pyritään myös vähentämään ulkomaalaisten tutkintavankien määrää. (Oikeusministeriö 2012.)

KKO:n ennakkotapauksessa 2012:62 A oli määrätty lainvoimaisella päätöksellä Viroon suorittamaan siellä hänelle tuomittua vankeusrangaistusta siten, että luovuttaminen saatiin panna täytäntöön vasta sen jälkeen, kun A:ta vastaan Suomessa nostettu syyte oli lainvoimaisesti ratkaistu ja siitä tuomittu rangaistus suoritettu. Luovuttamispäätöksessä ei ollut tarkasti määrätty tutkintavankina olleen A:n säilössä pitämisestä. A oli aloittanut hänelle sittemmin tuomitun vankeusrangaistuksen suorittamisen ja syyttäjä oli vasta myöhemmin päättänyt A:n säilöönnotosta. Korkein oikeus teki asiassa päätöksen erityisesti liittyen siihen, saiko syyttäjä kyseisessä tilanteessa päättää A:n säilöön ottamisen rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 17 §:n nojalla säilössä pitämisen edellytyksistä.

Asia käsiteltiin Helsingin käräjäoikeudessa, jossa tuomari määräsi A:n säilöön ottamista koskevan syyttäjän päätöksen pidettäväksi voimassa. A kanteli päätöksestä korkeimpaan oikeuteen ja vaati säilössä pitämisestä tehtyä määräystä kumottavaksi ja vaati, että hänet siirretään takaisin avovankilaan suorittamaan Suomessa tuomittua vankeusrangaistusta suunnitelman mukaan. Korkein oikeus kumosi käräjäoikeuden ratkaisun vedoten erityisesti lainkohtiin, joissa on selvitetty syyttäjän oikeutta tehdä säilössä pitämiseen liittyvä määräys. A oli myös osoittanut käyttäytymisellään, että hänen säilössä pitäminen ylittää kohtuullisuusperiaatteet. Hän oli jo saanut avovankilasta mm. lyhyitä vapaita, joten säilössä pitämiselle ei ollut korkeimman oikeuden mukaan riittäviä perusteita.

Korkeimman oikeuden tapauksessa jouduttiin selvittämään tarkasti Euroopan unionin yhteisiä määräyksiä tutkintavankeuteen ja säilössä pitämiseen liittyen. Vaikka tapaus ei ole suoranaisesti tutkintaan liittyvä, se antaa hyvän näkökulman myös tutkintavankeutta koskeviin lakimuutoksiin ja lakitarkennuksiin. Säilössä pitäminen on yhtäläillä rikosprosessuaalista vapaudenmenettämistä, jonka säädökset erityisesti maiden välillä vaativat hallituksen esityksen mukaista tarkennusta.

Taulukko 2. Ulkomaalaisten ja suomalaisten päärikkokset vuonna 2011 (Rikosseuraamuslaitos 2011).

Päärikkos / pääsyyte	Vankeusvangit				Tutkintavangit			
	Ulkomaalaiset		Suomalaiset		Ulkomaalaiset		Suomalaiset	
	N	%	N	%	N	%	N	%
ryöstö	19	8	152	6	10	5	32	8
varkaus	29	13	246	10	58	28	33	9
muu omaisuusrikos	10	4	150	6	7	3	12	3
henkirikos	13	6	591	25	11	5	148	39
muu väkivaltarikos	17	7	526	22	7	3	41	11
siveellisyysrikos	20	9	85	4	16	8	10	3
huumausainerikos	108	48	340	14	79	38	86	23
liikennejuopumus	3	1	271	11	0	0	1	0
muut rikokset	8	4	51	2	18	9	16	4
Yhteensä	227	100	2 412	100	206	100	379	100

4 KIINNIOTTO JA PIDÄTTÄMINEN ENSISIJAISET PAKKOKEINOT

Vangitsemista edellyttää kiinniotto ja pidättäminen, jotka ovat vangitsemista lievempiä muotoja rajoittaa rikoksesta syytetyn vapautta. Rikoksesta epäilty tulee 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta joko pidättää tai päästää vapaaksi. Pidättäminen on lyhytkestoinen vapaudenriisto, jonka tarkoituksena on useimmiten vangitsemisvaatimuksen tekeminen. Pidätetty voi olla neljä vuorokautta vapautensa menettäneenä ennen vangitsemiskäsittelyä. Oikeus henkilön pidättämiseen on poliisipäällystöllä, syyttäjillä sekä korkeilla virkamiehillä, jotka suorittavat tutkintaa. Pidätetylle tulee ilmoittaa lain mukaan, mistä häntä epäillään, pidättämisen yhteydessä. Laki vaatii, että pidätettävää henkilöä epäillään todennäköisin syin rikoksesta epäiltynä ja että rikoksen vähimmäisrangaistus on vähintään vuosi vankeutta. (PKL 1 luku 3 §.) Teon törkeysaste otetaan pidättämisessä huomioon, mutta on huomioitavaa, että mahdollisia vähentämisperusteita ei huomioida. Vähentämisperusteilla tarkoitetaan esimerkiksi ikää tai alentunutta syyntakeisuutta. Hyvin suuri osa vapaudenmenetyksistä on lyhyitä, eivätkä ne johda vangitsemiseen. (HE 181/1994.)

4.1 Tutkintavangin oikeusaseman säilyminen ja vankilassa oloaika

Tutkintavankeus ei koskaan ole rangaistus, vaan pakkokeino, jota käytetään esitutinnan ja oikeudenkäynnin aikana. Tutkintavangin oikeusasema pysyy samana, kunnes tuomioistuimen päätös on tullut tiedoksi vankilalle ja tutkintavangille. Mikäli käräjäoikeuden tuomiosta valitetaan, henkilöä pidetään tutkintavankina, kunnes hovioikeuden tuomio annetaan. Hovioikeuden tuomio on täytäntöönpanokelpoinen, vaikka henkilö olisi hakenut valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Laki estää tämän avulla pitkät käsittelyajat, sillä valitus korkeimpaan oikeuteen, luvan myöntäminen ja asian käsittely kestävät usein kauan. (Kansaneläkelaitos 2012).

Tutkintavangin vankilassa oloaika ei pystytä tarkasti etukäteen määrittelemään. Vankeusaika riippuu aina asian käsittelystä ja siihen liittyvistä seikoista mm. syy-

tekohtien määrästä, muista epäillyistä sekä asianomistajista. Suomessa ei ole yhtenäistä tietokantaa, josta voitaisiin selkeästi tarkistaa vankeusaikojen pituuksia. Tämän takia tutkintavankien määriä poliisivankiloissa ja rangaistuslaitoksissa joudutaan tarkastelemaan erikseen, mikäli halutaan saada laaja-alaisia ja kattavia tilastoja. (Kansaneläkelaitos 2012).

4.2 Ulkomaalaisiin kohdistuvat pakkokeinot

Suomessa voidaan maassa oleskelevaan ulkomaalaiseen käyttää ja kohdistaa aivan samanlaisia pakkokeinoja, kuin Suomen kansalaiseen. Käytössä ovat täsmälleen samat edellytykset. Ulkomaalaisten kohdalla on myös mahdollista käyttää ulkomaalaislaissa säänneltyjä turvaamistoimia. Laissa säädetään mm. säilöönnotosta ja henkilötuntomerkkien ottamisesta. Kansainvälisoikeudellisten periaatteiden ja sopimusten mukaan on kuitenkin noudatettava rajoituksia pakkokeinojen käyttämisestä, jotka koskevat muutamia henkilöllisiä rajoitteita. (L 30.4.2004/301.)

Vieraiden valtioiden diplomaattisia edustajia tai ulkomaalaisia lähetettyjä konsulleja, joiden asemamaana Suomi on, tulee kohdella rikosoikeudellisissa asioissa koskemattomasti. Tämä tarkoittaa sitä, että heillä on immuniteetti, joka on samanlainen kuin YK:n ja sen alajärjestöjen edustajilla ja virkamiehillä samoin kuin Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin tietyillä edustajilla. Henkilöt ovat tuolloin tekopaikkavaltion lainkäytön ulottumattomissa. Immuniteetista huolimatta teko katsotaan rikokseksi ja tekijä voi joutua siitä vastuuseen valtiossa, jossa hän ei nauti immuniteettia, esimerkiksi omassa kotimaassaan. (Virolainen & Pölönen 2003, 115–116). Immuniteetti suojaa myös pakkokeinojen käytöltä. Erityisen asiasta tekee se, ettei Suomen kansalaisilla ole tällaista suojaa käytössä muissa maissa, vaikka työskentelykohde olisi ulkomaanedustusto. (Ulkoasianministeriö 2012.)

Kansainvälisissä sopimuksissa pidetään tärkeänä sitä, että tutkintavangin oikeusasema ja hänen saamansa kohtelu poikkeaa vankeusrangaistuksessa olevan vangin kohtelusta. Syytettyä turvataan vähimmäisoikeuksilla, joita ovat mm. tieto syytteiden sisällöstä, oikeus puolustautua, kuulustella todistajia sekä saada tulkkiapua.

Syyttömyysolettamus tarkoittaa sitä, että tutkintavankia ei tule rajoittaa enempää kuin laitoksen turvallisuuden ja rikoksen tutkinnan kannalta on välttämätöntä. (Virolainen ym., 2003, 273–275.)

YK:n vähimmäissäännöksissä tutkintavankina pidetään henkilöä, joka on pidätetty syytteen johdosta, vangittu tai jota pidetään säilössä. Vähimmäissääntöjen mukaan vankia tulee pitää syyttömänä, kunnes hän on saanut tuomionsa. Vangin vapautta ei saa rajoittaa tarpeettomasti eikä vangin oikeudenkäyntimenettelylle saa aiheuttaa haittaa. Suomen lainsäädäntö vastaa kansainvälisissä sopimuksissa määrättyihin vähimmäissäännöksiin. (Mohell & Pajuoja 2006, 224–225.)

5 TOIMIVALTAISET VIRANOMAISET

Pakkokeinoja saavat käyttää Suomessa korkeimmat viranomaiset, jotka ovat selvittämässä tai tutkimassa rikosta. Hallintoviranomaiset ja syyttäjänä toimivat viranomaiset ovat tavallisimpia pakkokeinoihin oikeutettuja tahoja. Näiden lisäksi myös tuomioistuimet käyttävät pakkokeinoja, sillä käräjäoikeus on tuomioistuimena toimivaltainen. (Helminen, Lehtola & Virolainen 2002, 527.)

5.1 Esitutkinta

Esitutinnan aikana ja sen kestäessä pakkokeinojen käyttämisestä päättää poliisimies, kun esitutkintaa selvittää poliisiviranomainen. Mikäli esitutkinta on erityisviranomaisen tehtävä, myös hallintoviranomaisen organisaatioon kuuluva virkamies voi tehdä päätöksiä pakkokeinoista. Näitä hallintoviranomaisia voivat olla mm. rajavartiolaitoksen, tullihallinnon tai puolustusvoimien virkamiehet. (L 30.4.1987/449.)

5.2 Syyteharkinta

Syyttäjä on ensisijainen pakkokeinoista päättävä viranomainen, mikäli asia on jo syyteharkinnassa. Kiireellisissä tapauksissa myös esitutkintaviranomainen voi olla oikeutettu pakkokeinojen käyttämiseen, mutta tällöin tulee olla varmistunut näyttömateriaalista. (Helminen ym. 2002, 530.)

Ainoastaan tuomioistuimella on pakkokeinolain mukaan oikeus päättää vangitsemisesta. Tämä on määrätty kansainvälisessä ihmisoikeussopimuksessa. Sopimuksella pyritään turvaamaan henkilön vapaus. Pidempiaikaisen vapaudenmenetyksen saa siis määrätä ainoastaan tuomioistuin tai tuomari päätöksellään. Suomen pakkokeinolain mukaan tuomioistuin päättää kuitenkin vangitsemisesta läpi esitutinnan, eikä siihen ole muilla viranomaisilla lupaa. Tuomioistuin voi päättää vangitsemisesta ainoastaan esityksen perusteella. Esityksiä voivat olla yksityisen asianomistajan esitys tai tutkintaviranomaisen vaatimus. Viranomaisista poliisi tai syyttäjä on tavanomaisin vaatimuksen esittäjä. (L 30.4.1987/450.)

5.3 Vangitsemisvaatimuksen tekeminen

Vangitsemisvaatimuksen voi tehdä virkamies, joka on oikeutettu myös pidättämiseen. Vaatimuksen voi yhtäläillä tehdä myös asianomistaja, mikäli syytteen käsittely on jo aloitettu. Tuomioistuin ei saa omasta aloitteestaan määrätä syytettyä vangittavaksi, vaan se vaatii aina ns. ulkopuolisen vangitsemisvaatimuksen tekemisen. Vaatimuksen tekemisestä on aina poikkeuksetta ilmoitettava viipymättä pidätetylle. Vaatimus tulee tehdä kirjallisesti, mutta sen voi tehdä myös suullisesti. Mikäli vaatimus on tehty suullisesti, se tulee vahvistaa kirjallisesti. Syytteen käsittelyn yhteydessä vaatimus voidaan tehdä suullisesti ilman kirjallista vahvistusta. (L 30.4.1987/450.)

Vaatimus vangitsemisesta on tehtävä käräjäoikeudelle niin pian kuin mahdollista, mutta viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen virka-ajan päättymistä (16.15). Mikäli vangitsemisasiain käsittelyä varten tarvitaan vielä lisäselvitystä ja epäillyn säilössä pitäminen on hankkimisen aikana välttämätöntä, vaatimus saadaan tehdä vielä seitsemäntenä päivänä kiinniottamisesta. (L 30.4.1987/450.)

Henkilö on kiinniotettu 1.9.2012 klo 12.00. Vangitsemisvaatimus tulee tehdä viimeistään 7.9.2012 klo 16.15 mennessä.

Mikäli henkilö pidätetään hänen saavuttuaan esitutkintaan, aloitetaan päivien laskeminen hänen tulopäivästään. Kuljetettaessa pidätettyä esitutkintaa varten paikakunnalta toiselle ja kuljetus kestää enemmän kuin 12 tuntia, vangitsemisvaatimus saadaan tehdä yhtä päivää myöhemmin. (PKL 1 luku 13 §.)

Henkilö on pidätetty 1.9.2012. Vangitsemisvaatimus tulee tehdä 7.9.2012 klo 16.15 mennessä. Mikäli kuljetus kestää enemmän kuin 12 tuntia, tulee vangitsemisvaatimus tehdä 8.9.2012 klo 16.15 mennessä.

Mikäli kuljetus kestää yli 24 tuntia, vaatimus voidaan tehdä kahta päivää myöhemmin. Tällä poiketaan siitä, mitä lain 1 momentissa on säädetty. Vangitsemisvaatimus tulee ottaa käräjäoikeudessa esille viimeistään toisena päivänä vaatimuksen esittämisen jälkeen. (L 30.4.1987/450.)

Henkilö on pidätetty 1.9.2012. Vangitsemisvaatimus tulee tehdä 7.9.2012 klo 16.15 mennessä. Mikäli kuljetus kestää enemmän kuin 24 tuntia, tulee vangitsemisvaatimus tehdä 9.9.2012 klo 16.15 mennessä.

5.4 Tuomioistuimen tehtävät vangitsemisasiaa käsiteltäessä

Tuomioistuinkäsittely aloitetaan vangitsemisasiassa siitä, että hakija esittää vaatimuksensa kirjallisesti ja suullinen käsittelyaika määrätään. Tavallisesti hakemus on toimitettu etukäteen käräjäoikeuden kansliaan, ja hakija voi istunnossa viitata toimittamaansa asiakirjaan ja mahdollisesti tehdä siihen lisäyksiä tai muutoksia. Istunnossa hakijan vaatimusten jälkeen vaatimusten kohde voi vastata vaatimukseen, mikäli hän on edustettuna paikalla. Vangitsemiskäsittelyissä vastaajalla on tavallisesti avustaja. Vastaajaa, joka on pidätetty, on kuultava henkilökohtaisesti vangitsemisasiassa. Mikäli tuomioistuin katsoo sopivaksi, voidaan vastaajaa kuulla esimerkiksi videoneuvottelun välityksellä. Vastaajalle, jota ei ole pidätetty, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tilaisuutta kuulemiseen ei tarvitse varata, mikäli vastaaja ei ole Suomessa tai hän pyrkii tarkoituksella välttelemään oikeudenkäyntiä. Vangitsemisvaatimuksen tai syytteen käsittelystä ilman laillista estettä pois jäänyt vastaaja voidaan määrätä vangittavaksi poissaolostaan huolimatta (L 30.4.1987/450.)

Tuomioistuimella on kyselyoikeus, joka tarkoittaa sitä, että istunnon aikana puheenjohtaja voi tehdä tarkentavia tai selventäviä kysymyksiä molemmille osapuolille. Puheenjohtajan tulee kuitenkin pitää huoli siitä, että hän pitää kysymyksensä itse asiaan liittyvinä, eli pakkokeinojen edellytyksissä. Puheenjohtajalla ei ole oikeutta laajentaa asian käsittelyä sellaisiin asiakohtiin, jotka eivät enää liity itse pakkokeinon toteuttamiseen, vaan myöhemmin mahdollisesti esitettävään syytteen. Tällä pyritään toteuttamaan vangituksi vaaditun oikeusturvaa. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö, 2011.) Kun tuomioistuin päättää epäillyn vangitsemisesta, sen tulee samaan aikaan määrätä määräaika syytteen nostamiselle. Määräaika ei saa olla yhtään pidempi, kuin asian suhteen on välttämätöntä. (L 30.4.1987/450.)

Rikosasioissa tuomioistuin voi päättää, milloin ja millä tavalla päätös annetaan. Se voidaan julistaa istunnossa, kansliassa tai kirjallisena menettelynä etukäteen ilmoitettuna ajankohtana. Pakkokeinoasioissa päätös tulee julistaa heti käsittelyn jälkeen istunnossa. Päätöksen vieminen kansliatuomioksi on poikkeus, jota käytetään harvoin. Tarkoituksena on, että asia saadaan käsiteltyä mahdollisimman nopeasti, eikä vangitulle koidu turhaa odottelua. Päätöksessä tulee mainita lyhyesti tiedot rikoksesta, josta vangittua epäillään sekä vangitsemisperuste. Mikäli vaatimus vangitsemisesta hylätään, pidätetty on määrättävä päästettäväksi heti vapaaksi. (L 30.4.1987/450.)

5.5 Tutkintavangin säilyttäminen ja vangitsemisasian uudelleen käsittely

Tutkintavankeudesta säädetään oikeudenkäyntikaarella, pakkokeinolaissa sekä tutkintavankeuslaissa. Pakkokeinolakiin itsessään sisältyy useita eri turvaamistoimia tutkintavankeuden lisäksi. Tutkintavangin säilyttämisestä määrätään laissa siten, että vangittu tulee kuljettaa heti yleiseen vankilaan tai oikeusministeriön tutkintavankien säilyttämistä varten hyväksymään laitokseen. Vangitsemisesta päättänyt viranomais voi kuitenkin määrätä, että vangittu pidetään muussa pitempiaikaiseen säilytykseen soveltuvassa paikassa kunnes käräjäoikeus ottaa asian käsiteltäväksi. Tuomioistuinkäsittelyn jälkeen vangittua henkilöä saadaan ainoastaan oikeusministeriön luvalla säilyttää muualla kuin yleisessä vankilassa tai ministeriön hyväksymässä paikassa. (L 22.7.2011/736.)

Käräjäoikeuden tulee vangitun pyynnöstä ottaa vangitsemisasia uudelleen käsiteltäväksi neljän vuorokauden kuluessa pyynnön esittämisestä. Käsittelyä ei tarvitse kuitenkaan suorittaa aikaisemmin kuin kahden viikon kuluessa edellisestä käsittelystä. Asia tulee käsitellä uudestaan myös, mikäli siihen on uuden selvityksen vuoksi aihetta. (Oikeusministeriö 2012.)

5.6 Muutoksenhaku

Vangitsemisasiassa tehtyyn päätökseen ei voi erikseen hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen, kuten tavallisissa rikosasioissa. Vangitulla on oikeus kannella päätöksestä, jolla hänet on vangittu tai määrätty edelleen vangittuna pidettäväksi. Vangilla on myös oikeus kannella syytteen nostamiselle asetetusta määräajasta. Virkamies, joka on pidättämiseen oikeutettu, voi kannella päätöksestä, jolla hänen vangitsemisvaatimus on hylätty. (Euroopan komissio 2012.)

Kantelulle ei ole määräaika ja hovioikeus käsittelee asian kiireellisenä. Mikäli kantelua ei jätetä tutkimatta tai selvästi hylätä perusteettomana, tulee asianomaiselle varata tilaisuus vastauksen antamiseen hovioikeuden tarkoituksenmukaisesti katsomalla tavalla, ellei sitä katsota tarpeettomaksi. Syytteen nostamiselle määrättyä aikaa ja määräajan pidentämistä koskevaan päätökseen ei voi valittamalla hakea muutosta. (L 30.4.1987/450.)

6 TUTKINTAVANKI VANKILASSA

Tutkintavanki otetaan vankilaan tuomioistuimen antaman vangitsemispäätöksen perusteella. Tuomioistuimessa tehdään ilmoitus vangitsemismääräyksestä merkittävällä tiedo oikeushallinnon valtakunnalliseen tietojärjestelmään tai toimittamalla tiedot oikeusrekisterikeskukselle niiden välittämisestä Rikosseuraamuslaitokselle. Tutkintavangille tulee varata mahdollisuus kertoa vangitsemisesta lähiomaisille tai muulle läheiselle henkilölle. (L 23.9.2005/768.)

Tutkintavangille, kuten muillekin vangeille, on viipymättä kerrottava säädöksistä ja määräyksistä, jotka koskevat vankilaoloja, vangin velvollisuuksista ja vangin oikeuksista. Tiedot tulee olla mahdollista saada useimmilla käytetyillä kielillä tutkintavangin tarpeen mukaan. Tarvittaessa ohjeet tulee käännättää, jotta vanki saa mahdollisuuden tutustua niihin. Ulkomaalaisen tutkintavangin kuuluu saada tietää mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon tai saada tulkkiapua. (L 23.9.2005/768.)

6.1 Tulotarkastus

Vankilaan saapumisen jälkeen tutkintavangille tehdään tulotarkastus todistajan läsnä ollessa. Se tarkoittaa henkilöllisyyden toteamisen ja kirjaamisen, henkilötuntomerkkien ottamisen sekä omaisuuden luetteloinnin ja tarkistamisen, mikäli tutkintavangilla on mukana omaisuutta. Vankeinhoitoviranomainen saa ottaa tutkintavangeista pakkokeinolaissa tarkoitettut henkilötuntomerkit, jota voidaan mahdollisuuksien mukaan käyttää esimerkiksi karkaamistapausten yhteydessä. (L 23.9.2005/767; L 23.9.2005/768.)

Henkilötarkastus voidaan suorittaa myöhemminkin, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi esimerkiksi karkaamisen estämiseksi tai järjestyksen säilyttämiseksi. Tarkastamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja, laitoksen päivystävä virkamies, valvonnan esimiestehtävissä toimiva tai muu laitoksen tai sen osaston valvonnasta vastaava henkilö. Mikäli tutkintavankilassa suoritetaan jokin erityistarkastus, henkilötarkastus saadaan suorittaa myös tutkintavangeille. (Valtioneuvoston asetus

vankeudesta 6 luku 53 §.)

6.2 Eristäminen

Tuomioistuimen tuomarilla on oikeus päättää, pidetäänkö vankia eristettynä muista vangeista vankilaolosuhteissa. Mikäli eristämiseen päädytään, vangilla on useimmiten samalla laajempi mahdollisuus tavata vieraita. Poliisilla on kuitenkin oikeus estää vankia tapaamasta vieraita tai päättää vierailujen valvonnasta. Mikäli poliisi määrää, että vangitun kirjeenvaihtoa valvotaan ja poliisi takavarikoi postia, asia tulee viedä viipymättä tuomioistuimen käsittelyyn. Poliisi tekee päätöksensä useimmiten salakuljetusten estämiseksi. Eristämisen perusteita voivat olla karkeamisyriksien estäminen, päihdyttävien aineiden käytön tai vankilan järjestystä vaarantavan teon estäminen. Eristämisestä päättää rangaistuslaitoksen johtaja. Niin vankeuspäätöksestä kuin eristämisestä voi hakea muutosta valittamalla asiaasi hovioikeuteen. (L 23.9.2005/768.)

6.3 Puhelimen käyttö

Vangilla ei ole suoranaista oikeutta käyttää puhelinta. Puheluun voi kuitenkin saada luvan, mikäli asia on tärkeä ja kiireellinen. Useimmiten tutkintavanki saa luvan soittaa puolustusasianajajalleen. Tutkintavangin puhelut voidaan keskeyttää tai lopettaa, mikäli se vaarantaa säilytysvarmuuden, turvallisuutta tai rikoksen selvittämistä. Mikäli vangin puheluita kuunnellaan, niistä tulee aina ilmoittaa vangitulle sekä sille, jonka kanssa vanki on puhelimitse yhteydessä. Puheluiden kuuntelemisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämä virkamies. Matkapuhelimen hallussapito on kaikissa tutkintavankiloissa kiellettyä. On huomioitavaa, että myös vieraiden tulee jättää matkapuhelimet vierailun ajaksi hallustaan. (L 23.9.2005/768.)

6.4 Tukiverkosto

Tutkintavangilla on oikeus sosiaaliseen ja psyykkiseen tukeen. Tutkintavankilasta tulee ottaa yhteyttä rikosseuraamusalan sosiaalityöntekijöihin, psykologiin tai pappiin, mikäli vangittu haluaa keskustella heidän kanssaan. Vangilla on oikeus

saada tietoa ja tutustua kriminaalihuollon oppaisiin ja muihin ohjeisiin. Tutkintavankeus ei saa kuitenkaan häiriintyä jatkuvilla tapaamisilla tai häiritsevillä kontakteilla. (L 23.9.2005/768.)

Vangilla on tavallisesti mahdollisuus tavata vieraita. Mikäli poliisi ei ole erikseen kieltänyt tai päättänyt vierailuja koskevista rajoituksista, vangilla on oikeus tavata vieraita niin usein, kuin vankilaolosuhteet ne sallivat. Viranomaiset voivat kieltää tiettyjä henkilöitä vierailemasta vangin luona tai valvoa tapaamisia salakuljetusepäilyn tai muun rangaistavan epäilyn takia. (L 23.9.2005/768.)

KKO:2010:64

Korkein oikeus on ottanut selvittääkseen vuonna 2010 tapauksen, jossa hovioikeus oli pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n nojalla antanut siellä käsiteltävään asiaan liittyvän päätöksen tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta. Muutoksenhakemisesta ei annettu lausuntoa enää sen jälkeen, kun yhteydenpitorajoitus oli päättynyt. Käräjäoikeus määräsi A:n pidettäväksi edelleen vangittuna.

Sekä A että virallinen syyttäjä valittivat hovioikeuteen. Syyttäjä pyysi, että asiassa pidettäväksi määrätty valmisteluistunto ja pääkäsittely peruutetaan asiassa suoritettavan lisätutkinnan vuoksi. Samalla Syyttäjä vaati, että A:n ja asiassa vangittuna olevien muiden henkilöiden välistä yhteydenpitoa rajoitetaan ja A:lta kielletään pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n nojalla muun kuin lähiomaisen ja asiamiehen tapaaminen sekä puhelimen käyttö 8 luvun 6 §:ssä säädettyin tavoin. Syyttäjän mukaan lisätutkinta saattaa vaarantua, mikäli yhteydenpitoa ei rajoiteta.

Itä-Suomen hovioikeus peruutti valmisteluistunnon ja pääkäsittelyn sekä rajoitti päätöksellään A:n yhteydenpitoa siten, ettei hän saanut pitää yhteyttä muihin henkilöihin kuin tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettuun asiamieheen, lähiomaiseen tai muuhun läheiseen. Hovioikeus katsoi, että lisätutkinnan turvaaminen yhteydenpidonrajoittamisella on tärkeää. Hovioikeus antoi valitusosoituksen, jonka mukaan päätökseen sai hakea muutosta Korkeimmalta oikeudelta valittamalla vain, jos Korkein oikeus myönsi valitusluvan. Hovioikeus poisti myöhemmin antamallaan päätöksellä, syyttäjän vaatimuksesta, A:n yhteydenpitoa koskevat rajoitukset.

A katsoi, että hänen muutoksenhakemuksena tulisi käsitellä ensisijaisesti valituksena, joka ei edellytä valitusluvan pyytämistä. Toissijaisena vaihtoehtona A katsoi valitusluvan pyytämistä edellyttävänä valituksena tai ainakin kanteluna. A pyysi, että valitus tutkitaan, vaikka hänen tarpeensa saada yhteydenpitorajoitus poistetuksi olikin lakannut.

Tapauksessa yhdistyvät yhteydenpidon rajoittaminen, muutoksenhaku sekä kante-
lu. A olisi halunnut, että hänen muutoksenhakemuksensa käsitellään valituksena,
vaikka hovioikeus oli syyttäjän vaatimuksesta poistanut A:n yhteydenpitoa koske-
vat rajoitukset.

6.5 Poistumisluvat

Pääsääntönä on se, että tutkintavankilasta ei saa poistua. Poistumislupia myönne-
tään hyvin vähän ja ainoastaan erityistapauksissa. Läheisen ihmisen kuolema tai
vakava sairaus antavat tavallisesti mahdollisuuden lupaan, mutta se myönnetään
aina saatettuna. Tämä tarkoittaa sitä, että vangilla on mukana vankilan henkilö-
kuntaan kuuluva vanginvartija mukana matkalla ja saattaa vangin perille saakka.
Tutkintavangin poistumislupaan tarvitaan poliisin suostumus. (L 23.9.2005/768.)

6.6 Omaisuus ja raha

Vankilaan tullessa vankilan henkilökunta kertoo, mitä omaisuutta vangitulla saa
olla. Tutkintavangille saa antaa rahaa käyttöön myös vankilan ulkopuolelta, mutta
riippuen vankilasta, rahan määrään saatetaan puuttua ja sille on rajoituksia. Lähe-
tettävä raha tulee olla tarkoitettu vankilassa käytettäväksi. Tutkintavangille voi-
daan maksaa käyttörahaa oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaan.
Vangin kuuluu itse kustantaa työhön käytettävät aineet ja työkalut, mikäli hän te-
kee tutkintavankeuden aikana omaa työtään. Vangille maksetaan korvausta vanki-
lalle tehdystä työstä. (L 23.9.2005/768.)

6.7 Vapaa-aika

Tutkintavangilla on lain mukaan oikeus tunnin mittaiseen ulkoiluun ja vapaa-
aikaan päivittäin. Oikeus voi määrätä tutkintavangin eristykseen. Tällöin yleinen
ulkoilu ei ole mahdollinen, mutta vangilla on oikeus saada käyttöönsä esimerkiksi
televisio. Tutkintavangilla on muiden vankien tapaan oikeus osallistua vankilassa
järjestettäviin Jumalanpalveluksiin tai hartaushetkiin, mikäli vangitsemisen tarkoi-
tus on vaarannu. Vangin tulee myös saada keskustella oman uskontokunnan edus-

tajan kanssa, mikäli hän niin haluaa. Rippisalaisuus tulee säilyttää, joten vankilan henkilökunnalla on velvollisuus järjestää keskusteluille sopiva paikka ja tilanne. Rippisalaisuus ei saa silloinkaan vaarantua, kun vanki on teknisen kuuntelun tai katselun kohteena. Vankilan henkilökunnan tulee aina huomioida myös sellaiset vangit, jotka eivät halua olla mukana tai osallistua jumalanpalveluksiin tai muihin uskonnollisuuteen liittyviin tilaisuuksiin. Näihin ei voida pakottaa osallistumaan. Tutkintavangilla on oikeus vapaa-aikana opiskella. Opetukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista. (L 23.9.2005/768.)

Tutkintavangilla on oikeus saada käyttöönsä oma huone ja ilman hänen suostumustaan häntä ei voida laittaa samaan huoneeseen toisen vangin kanssa. Naiset ja miehet on pidettävä erillään. Huonesijoittelussa tulee ottaa huomioon säilytysvarmuus, vankilan turvallisuus ja yleisen järjestyksen säilyminen vankilassa. (L 23.9.2005/768.)

6.8 Valitukset

Oikaisuvaatimuksen voi tehdä esimerkiksi omaisuuden hallussapidosta tai kurinpitovanginvalvonnasta. Päätökset ja ratkaisut tulee olla perusteltuja, kuten normaaleissa rikosasioissa ja ne tulee saada pyydettyinä kirjallisina. Tutkintavangille tulee antaa ohjeet muutoksenhakua ja valittamista varten sekä antaa tarvittaessa kopiot kaikesta asiaan liittyvästä kirjallisesta materiaalista. Mikäli päätös on vangitulle kielteinen tai sitä ei tehdä parin viikon kuluessa valituksesta, asia voidaan alistaa oikeuskäsittelyyn. Oikeudella on oikeus hylätä valitus esimerkiksi katsottuaan, että se on perusteeton. (L 23.9.2005/768.)

7 TUTKINTAVANGIN VAPAUDENRAJOITTAMINEN

Yksilöiden vapautta ja sitä koskevia määräyksiä tulee noudattaa, sillä tutkintavankeus rajoittaa rajusti yksilön vapautta ja itsemääräämisoikeuksia. Tutkintavankeudessa otetaan huomioon suhteellisuusperiaate. Tämä tarkoittaa sitä, että pakkokeinojen edellytyksenä pidetään niiden käyttöä puolustettavina. Pakkokeinojen ankaruuden tulee olla suhteessa tutkittavana olevaan rikokseen; sen laatuun ja vakavuuteen. Pakkokeinojen käytössä tulee aina huomioida kohtuullisuus, sillä epäilylle tulee aina aiheuttaa mahdollisimman vähän vahinkoa. (Helminen ym. 2002, 516–517.)

7.1 Turvaamistoimenpiteet

Tutkintavangin vapautta rajoitetaan ainoastaan sen verran, kuin esitutkinta ja mahdollinen syyteharkinta vaativat. Jokaisella ihmisellä on oikeus vapauteen ja vapaaseen liikkumiseen ja tätä perusoikeutta tulee noudattaa. Vangittu voidaan tarvittaessa päästää vartioituna esitutkintaa varten vankilan tai säilytyspaikan ulkopuolelle esimerkiksi siinä tapauksessa, että hänellä on tutkinta kesken toisesta syytteenalaisesta rikoksesta. Säilytyspaikan ulkopuolelle pääseminen vaatii kuitenkin aina virkamiehen luvan. (L 23.9.2005/768.)

Turvaamistoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, sitominen, tarkkailu, eristämistarkkailu ja tutkintavangin erillään pitäminen. Turvaamistoimenpiteiden sijasta tulee ensisijaisesti käyttää muita kuin vapautta rajoittavia keinoja rauhoittamaan vanki tai vaaraa aiheuttavan tilanteen estämiseksi. (L 23.9.2005/768.)

7.2 Sitominen, kahlitseminen ja yksinäishuoneeseen sijoittaminen

Tutkintavangin välitöntä toimintavapautta voidaan rajoittaa hetkellisesti käsiraudoilla tai muovista sidettä käyttämällä, mikäli se katsotaan välttämättömäksi esimerkiksi kuljetuksen aikana karkaamisen tai väkivallan estämiseksi. Sitomista ei saa jatkaa pidempään, kuin sille on perusteltu syy. (L 23.9.2005/768.)

Tutkintavankia ei saa tutkintavankeuslain mukaan kahlehtia ilman perusteita. Tämä on kuitenkin mahdollista karkaamisen estämiseksi, kuljetuksen aikana tai väkivaltaisuuden hillitsemiseksi. Vangittu voidaan kahlita myös, mikäli muulla keinoin ei voida varmistaa vangin omaa, muiden tai omaisuuden turvallisuutta. Tuomioistuinkäsittelyn ajaksi kahleet on kuitenkin poistettava. Mikäli vanki käyttäytyy istunnon aikana aggressiivisesti, hänet voidaan sijoittaa tarkoituksenmukaisesti järjestettyyn yksinäishuoneeseen. Kahlitseminen on kiellettyä käsittelyn aikana, vaikka vanki käyttäytyisi epäsopivasti. (L 23.9.2005/768.)

Kahlitsemisesta samoin kuin yksinäishuoneeseen sijoittamisesta päättää vankilan johtaja tai vangin muuta säilytyslaitosta valvova virkamies. Mahdollisuuksien mukaan on kuultava myös lääkäriä. Kurinpitopäiväkirjaan tulee merkitä tarkasti tiedot kahlitsemisesta sekä yksinäishuoneeseen sijoittamisesta. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö 2011.)

8 VAPAUDENMENETYKSEN KORVAAMINEN

Perustuslaissa on vahvistettu Suomen valtiosääntö. Sääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden, yksilön vapauden ja oikeudet sekä oikeuden edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. (PL 1 luku 1 §.) Perustuslaissa säädetään Suomen kansalaisen sekä maassa laillisesti oleskelevan ulkomaalaisen vapaudesta liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Tähän oikeuteen voidaan kuitenkin puuttua säädettyillä rajoituksilla oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon varmistamiseksi. Perustuslaissa säädetään, että ketään ei saa pitää syyllisenä eikä tuomita rangaistukseen teon perusteella, jota ei ole tekohetkellä säädetty lailla rangaistavaksi. (L 11.6.1999/731.)

Yksilön vapautta voidaan rajoittaa perustein. Näitä ovat esimerkiksi tuomioistuimen tuomitseman vapausrangaistuksen täytäntöönpano, pakkokeinolain 1 luvun mukainen kiinniotto, pidättäminen ja vangitseminen, rikoksentekijän luovuttamiseen, palauttamiseen tai oikeuteen tuotavaksi määrättyyn liittyvä säilöönotto. (L 30.4.1987/450.)

Henkilö voi joutua julkisen vallan toimista johtuvista seikoista menettämään vapautensa myös muissa kuin rikosepäilystä aiheutuneista seikoista. Tällöin sovelletaan vahingonkorvauslakia, eikä lakia syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta. (L 31.5.1974/422.)

8.1 Korvauksen hakeminen

Vapauden menettänyt henkilö voi hakea korvausta suoraan valtiokonttorilta tai asiaa käsitelleeltä tuomioistuimelta. Korvaushakemus tai -vaatimus voidaan esittää sen rikosasian käsittelyn yhteydessä, johon liittyen vapaudenmenetys on muodostunut. Valtionkonttori on toissijainen vaihtoehto, sillä se käsittelee korvausta ainoastaan silloin, kun korvausta ei ole haettu tuomioistuimelta eikä rikosasia ole tuomioistuimessa vireillä. Valtionkonttorille lähtevään hakemukseen on aina liitettävä rikosasian tuomioistuinkäsittelyssä syntyneet pöytäkirjat, esitutkintapöytä-

kirjat tai muu tarpeellinen selvitys vapaudenmenetyksen aiheettomuudesta. Mikäli tapaus ei ole selvä ja se vaatii lisää näyttöä valtionkonttorin mukaan hakemuksen selvittäminen ja ratkaiseminen olisi luontevammin tuomioistuimen asia. (De Godzinsky ym. 2008, 19–27.)

Valtionkonttori saattaa joissakin tapauksessa kuulla muita asiaan liittyviä virkamiehiä, esimerkiksi syyttäjää tai vangitsemisesta päättäneitä virkamiehiä. Tällöin pyritään saada selville asianomaisen kanta siihen, onko vapaudenmenetys ollut aiheellinen vai aiheeton. Lisäksi voidaan selvittää, onko virkamiehen tiedossa sellaista seikkaa, jolla korvaushakemus tulisi hylätä. Valtionkonttori tekee itsenäisen ratkaisun kuulemisesta huolimatta. (L 22.12.2009/1175.)

Aiheeton vapaudenmenetys korvataan syyttömälle. Rikosepäilyn takia vapautensa menettäneen oikeudesta saada korvausta säädellään laissa syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapaudenmenetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta. Laki vastaa määräyksiltään kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sääntelyä. Korvausta maksetaan, mikäli esitutkinta lopetetaan nostamatta syytettyä eli syyttäjä tekee syyttämättäjäntämis päätöksen asiassa. Tällöin syyte hylätään tai jätetään sikseen. Valtio on korvausvelvollinen myös, mikäli henkilö on todettu syyllistyneen rikokseen, mutta on selvää, ettei tämän syyksi lukemisen perusteella häntä voida pidättää tai vangita, pidättämiseen tai vangitsemiseen ei ole ollut laillisia edellytyksiä. (L 31.5.1974/422.)

Suomessa on niin vakuutuskorvauksissa kuin rikosoikeudellisissa korvauksissa käytössä rikastumisen kieltö. Tällä tarkoitetaan sitä, että henkilö tulee saattaa korvauksella vastaavaan asemaan, jossa hän oli ennen korvausta aiheutunutta tilannetta. Henkilö ei saa hyötyä taloudellisesti vapautensa menettämisestä rikastumismielessä, vaan tarkoituksena on korvata perusoikeuden menettäminen kohtuullisuusperiaatetta noudattaen. Valtio on henkilön perusoikeuden menettämisen suhteen ankarassa korvausvastuussa. Tällä tarkoitetaan sitä, että korvauksen maksamisessa ja korvauksen saamisessa ei ole merkitystä, onko vapaudenmenettämistä päättänyt virkamies tehnyt virkavirheen tai laiminlyönnin vai ei. (Fredman

1994.)

8.2 Korvauksen maksamisen perusteet

Korvauksen perusteeksi riittää seikka, että vapaudenmenetys on osoittautunut aiheettomaksi. Korvausten maksaminen edellyttää, että vapaudenmenetys on kestänyt vähintään vuorokauden. Tällä pyritään tehokkaaseen ja turvalliseen rikosten selvittelyyn. Laki estää korvauksen saamisen, mikäli henkilö on pyrkinyt jollain tavalla estämään rikoksen selvittämistä esitutkinnassa. Tavallisimpia tapoja estää rikoksen selvittäminen ovat esitutkinnan tai oikeudenkäynnin karttaminen, todisteiden hävittäminen tai piilottaminen. (De Godzinsky ym. 2008, 20–23.)

Poikkeuksena korvausten maksamiseen on psyykkisistä syistä johtuneet seikat, joiden myötä rikosasian tutkinta on ollut vaarassa. Inhimillinen erehdys, mielenjärkytys tai mielenterveydelliset syyt mahdollistavat korvauksen maksamisen. Valheellinen tunnustus tai viranomaisten harhaanjohtaminen siten, että henkilöä on turhaan ja virheellisesti pidetty kiinniotettuna ja vangittuna johtavat suoraan korvauksen hylkäämiseen, mikäli korvausta ei katsota kohtuulliseksi. Kohtuullisuusperiaate nousee esille esimerkiksi tilanteissa, jossa tutkintavankeusaika vähennetään tuomitusta rangaistuksesta tai vastaaja jätetään syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta. (De Godzinsky ym. 2008, 23–25.) Tällaiset tapaukset selvitetään aina tapauskohtaisesti, jotta korvausten maksamisesta saadaan oikeudenmukainen tulos.

9 MAKSETTAVAT KORVAUKSET

Mahdollisia maksettavia korvauksia ovat hyvitys kuluista, tulojen tai elatuksen vähentymisestä sekä kärsimyksestä (L 31.5.1974/422.) Korvausta tulee hakea kuuden kuukauden kuluessa päivästä, jolloin vangittavana ollut henkilö on saanut tietoonsa syyttämättäjättämispäätöksestä, asian jättämisestä sillensä tai asian käsittelyssä annettu tuomio on saanut lainvoiman. (L 31.5.1974/422.)

9.1 Kulujen, tulojen ja elatuksen korvaaminen

Vapaudenmenettäneelle katsotaan aiheutuneen kuluja esimerkiksi asianajajan palkkaamisesta ja matkustamisesta säilytyspaikan ja kodin välillä. Kulujen maksun edellytyksenä on, että ne ovat aiheutuneet suoraan vapaudenmenetyksestä. Mikäli katsotaan, että kulut ovat aiheutuneet jo rikosepäilystä ja siitä seuranneesta syytteestä eikä välittömästi vapaudenmenetyksestä, korvausta ei makseta. Tämän takia kulujen korvaus on vähäistä maksettavissa korvauksissa. (De Godzinsky ym. 2008, 23–27.)

Valtio on 1.1.2006 lähtien maksanut kaikkien vastaajien kohtuulliset oikeudenkäyntikulut rikosasiassa silloin kun syyte vastaajia vastaan on lainvoimaisesti hylätty. Tulojen tai elatuksen pienenemisenä korvataan ansio, joka vapauden menettäneeltä on jäänyt saamatta menetyksen aikana. Tilastojen mukaan korvausta tuloista ja tulojen vähentymisestä maksetaan korvausta hakeville hyvin harvoin. Tämä johtunee siitä, että hakijat ovat harvoin työelämässä, jolloin korvausta edellyttäviä syitä ei ole. (De Godzinsky ym. 2008, 27–33.)

9.2 Henkisen kärsimyksen korvaaminen

Vapauden menettäminen aiheuttaa henkilölle lähes aina kärsimystä. Erityisesti silloin, kun vapaus on riistetty ilman syyllisyyttä. Kärsimyksestä maksettavia korvauksia onkin näistä korvausmahdollisuuksista kaikista eniten. Laissa ei ole erikseen ilmoitettu tarkkoja rahallisia korvausmääriä, vaan korvauksessa tulee pitäytyä yleisesti ja tapauskohtaisesti kohtuullisissa summissa. Hakijat kuitenkin

hakevat valtionkonttorilta huomattavasti isompia summia, kuin mitä korvausta lopulta maksetaan. Ulkomaalaisille maksettavat korvaukset ovat usein suurempia kuin Suomen kansalaisille maksettavat. Tämä johtuu pitkittyneistä käsittelyistä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden rikosasioissa. Valtiokonttorilta haetaan myös korotettua kärsimyskorvausta, jolla tarkoitetaan vakiintuneesta käytännöstä korkeampia korvauksia. Useimmat hakijat vetoavat samanaikaisesti moneen perusteeseen, kuten työtilanteeseen, sairauteen tai korkeaan ikään. Korkeampaa kärsimyskorvausta maksetaan harvoin. (De Godzinsky ym. 2008, 55–57.)

Oikeus korvaukseen raukeaa automaattisesti, mikäli vahinkoa kärsinyt henkilö kuolee ennen korvauksen hakemista. Näin korvauksenhakemista ei voida siirtää esimerkiksi perintöjaon mukaisesti seuraavalle henkilölle. Oikeus korvaukseen ei ole myöskään siirrettävissä toiselle henkilölle, mikäli korvauspäätös ei ole lainvoimainen, sillä korvauspäätöksessä tulee mainita korvauksen siirto toiselle henkilölle. (L 31.5.1974/422.) Taulukossa 2 on vuodesta 2003 vuoteen 2008 maksetut korvauskulut. Taulukon mukaan maksetut hakemuskulut ovat kasvaneet 2000-luvulla.

Taulukko 2. Maksetut korvaukset vuosina 2003–2008 (Oikeusministeriö 2009).

Vuosi	Maksetut hakemuskulut yht.	Kpl	Maksetut oikeudenkäyntikulut Yht.	Kpl
2003	43 032 €	197	84 612 €	128
2004	46 377 €	210	79 595 €	105
2005	36 336 €	163	75 701 €	95
2006	50 658 €	208	48 008 €	82
2007	40 865 €	221	48 456 €	91
2008	48 492 €	256	58 037 €	80

9.3 Korvausmäärät

Kohtuullinen korvausmäärä ei itsessään kerro, millaisista rahallisista summista korvauksissa on kysymys. Vaikka jokainen tapaus on yksilöllinen ja se tulee selvittää tapauskohtaisesti, voidaan valtiokonttorin maksukäytännöistä vetää yhteen-

vetoa. Esimerkiksi yhden vuorokauden vapaudenmenetyksen korvaukseksi on vaikiintunut noin 100 euron suuruinen korvaus. Summa saattaa vaihdella tapauksesta riippuen 80–120 euron välillä. Erityisissä tapauksissa korvaus voi vaihdella tuota matalampiin tai korkeampiin summiin. Näitä ovat valtiokonttorin mukaan esimerkiksi tapauksen saama runsas julkisuus tai hakijan psyykkinen sairaus. Toisaalta taas toistuvat rikokset saattavat vaikuttaa maksettavassa korvauksessa vähentämisperusteena. Joissakin tapauksissa korvaus voidaan myös kokonaan hylätä kohtuusyistä. (De Godzinsky ym. 2008, 60–61; L 31.5.1974/422.)

Korvauskäytännön tulisi olla yhtenäinen, jotta yksilöiden tasavertaisuus toteutuu. Tästä johtuvista syistä valtionkonttori pyrkii selvittämään jokaisen tapauksen tarkasti ja yksityiskohtaisesti omana erityisenä tapauksenaan. Vapaudenmenettäminen on henkilölle lähes aina raskas ja usein julkisuudessa syyllisyydenmaineen alainen asia, vaikka henkilö todettaisiin myöhemmin täysin syyttömäksi ja mitenkään rikokseen kuulumattomaksi. Valtionkonttori on pyrkinyt hakemaan yhtenäistä käytäntöä vakiintuneilla korvausmäärillä, jotta jokaisen korvausta hakevan oikeusturva toteutuu. Kun valtionkonttori on päättänyt korvauksen maksamisesta, asia ei voi olla tämän jälkeen riidanalaisena tuomioistuinkäsittelyssä. Tällä turvataan se, että päätös korvauksen maksamisesta pitää eikä henkilöltä tämän jälkeen voida evätä oikeutta päätettyyn korvaukseen. (De Godzinsky ym. 2008, 60–61; L 31.5.1974/422.)

Korkeimman oikeuden tapaus 2010:4 käsittelee tutkintavankeuden korvaamista. A oli ollut rikoksesta epäiltynä tutkintavankilassa 21 vuorokautta. Tutkintavankeus oli vähennetty tuomiosta, jonka hän oli saanut muista rikoksista ja katsottu, että rangaistus on suoritettu kokonaisuudessaan. Tuomio oli 20 päivää ehdotonta vankeutta. Valtiokonttori oli maksanut tuomitulle hakemuksen perusteella A:lle kärsimyskorvausta aiheuttomasta vapaudenmenetyksestä yhdeltä vuorokaudelta. A:lla katsottiin olevan oikeus saada korvausta lisäksi kuudelta päivältä. Tämä johtuu rangaistuksen säännönmukaisesta täytäntöönpanosta, sillä hän olisi rikoslain 2 c luvun 5 §:n ja 3 momentin mukaan päässyt ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksestaan 14 päivää. Nyt tuomittu on joutunut menettämään vapauttaan täyden rangaistuksen, eikä ole päässyt ehdonalaiseen vapauteen. A teki kanteen Helsingin käräjäoikeuteen valtiota vastaan, sillä hän katsoi valtion tulleen korvausvastuuseen hänen vankilassa viettämästään 7 päivästä. Hän vaati kärsimyskorvausta valtiokonttorin hyvityskorvauksen lisäksi.

Tapaus antaa selkeän viitteen siitä, että jokainen yksittäinen korvauspäätös tutkitaan valtiokonttorissa, eikä tapauksia käsitellä yleisellä tasolla. Korvausmäärissä ollaan myös tarkkoja ja henkilö saa korvauksen ainoastaan siitä, mihin hänellä on oikeus. Valtiokonttori noudattaa rikastumisen kieltoa, sillä aiheettomasti vapauden menettäneet henkilöt eivät hyödy taloudellisesti tilanteesta, vaan tarkoituksena on saattaa henkilö asemaan, jossa hän oli ennen vapaudenriistoa. Korvauskäytännössä pyritään olemaan mahdollisimman tasapuolinen, jotta yksilöiden tasavertaisuus ja yhdenvertaisuus toteutuu. Valtionkonttori maksaa korvausta lain perusteella ja henkilöllä on oikeus saada perustelu hylkäämiselle tai maksettavan korvauksen määrälle.

9.4 Korvausmäärien kasvaminen

Syyttömästi vangituille ja tuomituille maksettavat korvaukset ovat kasvaneet runsaasti viime vuosina. Muutaman vuoden aikana korvausmäärät ovat lähes kolminkertaistuneet. Arvion mukaan vuonna 2012 maksettavien korvausten summa nousee lähes kahteen miljoonaan euroon. Maksettavien korvausten määrä on suhteessa korvaushakemuksiin, mutta ei selitä yksinään korvausmäärien rajua kasvua. Hakemuksia on ollut vuosittain noin 400, mutta vuonna 2011 hakemuksia tuli Valtiokonttorille yli 500. Syitä korvausmäärien kasvamiselle on vaikea löytää, sillä pidätettyjen määrässä tai vapaudenmenetysten pituuksissa ei ole havaittu suurta muutosta. Tutkintavankien määrä on ollut jo vuosien ajan nousussa ja sillä saattaa olla merkitystä korvausmäärien kasvulle. Myöhemmin esille nouseva tutkintavankeuden tilanne Suomessa avaa myös korvausmäärien kasvuun johtaneita mahdollisia syitä. (Nelosen Uutiset 2012.)

Suomessa on niin vakuutuskorvauksissa kuin rikosoikeudellisissa korvauksissa käytössä rikastumisen kielto. Tällä tarkoitetaan sitä, että henkilö tulee saattaa korvauksella vastaavaan asemaan, jossa hän oli ennen korvausta aiheutunutta tilannetta. Henkilö ei saa hyötyä taloudellisesti vapautensa menettämisestä rikastumismielessä, vaan tarkoituksena on korvata perusoikeuden menettäminen kohtuullisuusperiaatetta noudattaen. Valtio on henkilön perusoikeuden menettämisen suh-

teen ankarassa korvausvastuussa. Tällä tarkoitetaan sitä, että korvauksen maksamisessa ja korvauksen saamisessa ei ole merkitystä, onko vapaudenmenettämistä päättänyt virkamies tehnyt virkavirheen tai laiminlyönnin vai ei. (Fredman 1994.)

9.5 Muutoksenhaku korvauspäätöksessä

Valtionkonttorin päätökseen ei voi hakea muutosta ilmoittamalla tyytymättömyyttä ja valittamalla hovioikeuteen, kuten tavallisissa rikosoikeudellisissa asioissa. Hakijalla on kuitenkin oikeus hakea oikeutta itselleen nostamalla kanteen valtiota vastaan. Kanne tulee nostaa käräjäoikeudessa kolmen kuukauden kuluessa Valtionkonttorin päätöksestä saadun tiedon jälkeen. Kanne nostetaan riita-asioista säädettyssä järjestyksessä. (L 31.5.1974/422.) Esimerkkinä Bobom-järvellä tapahtuneet surmat vuonna 1960, joita on käsitelty uudestaan tuomioistuimissa vuonna 2004 ja 2005. Epäilyinä ollut haki valtionkonttorilta korvausta sekä vapaudenmenetyksestä sekä matkustuskieltoon määräämisestä. Valtionkonttori maksoi hakemuksen perusteella korvausta kärsimyksestä 19 200 euroa. Tämän jälkeen valtio ja epäilyt asiamiehineen ovat neuvotelleet lisäkorvauksesta, josta päästiin sovintoon. Yhteensä valtiokonttori maksaa epäilylle korvauksia lähes 45 000 euroa. (Seinäjoen Sanomat 2012.)

10 TUTKINTAVANKEUDEN TILANNE SUOMESSA

Tutkintavankeuden määrä on Suomessa kasvanut jo kymmenen vuoden ajan. Tällä hetkellä tutkintavankeja on enemmän kuin 30 vuoteen. Myös tutkintavankien määrän osuus kaikista vangeista on selkeästi jo vuosien ajan ollut nousujohteinen. (RISE 2012.) Eri asiantuntijat ovat esittäneet asiasta omia näkemyksiään, mutta mitään selkeää vastausta tai syytä asialle ei ole löydetty.

10.1 Rikollisuuden muuttunut rakenne

Eri syitä tarkastellessa tulee huomioida rikollisuuden muuttunut rakenne. Ammatillisuus ja järjestöllinen rikollisuus on kasvussa mm. isojen huumevyyhtien takia. Huumerikollisuus toimii useimmiten järjestönä ja taustalla on useita eri tekijöitä. Vangittavia henkilöitä on näin ollen enemmän. Toinen huomioitava seikka on yksittäisten rikosten törkeämpi rubriikki eli syyte. Esitutkinnoissa joudutaan yhä enemmän näiden syiden takia tekemään vangitsemisvaatimuksia, jotka useimmiten johtavat vangitsemiseen. (Suomen tulli 2012.)

Huumausainerikosten määriä tarkastaessa, voidaan todeta, että vuonna 2009 huumerikoksia on tehty noin 10 prosenttia enemmän kuin vuonna 2008. Vuonna 2009 poliisiin tietoon tuli 18 555 huumausainerikosta ja 11 268 käyttörikosta. Vaikka huumeiden kotikasvatus on Suomessa useimpiin maihin nähden hyvin pienimuotoista, niin marihuanatakavarikat kaksinkertaistuivat vuodesta 2008 vuoteen 2009. Vuodesta 2009 huumausainerikosten määrä on ollut kasvussa noin 5 prosentin vuosivauhdilla. (Suomen tulli 2012.)

10.2 Poliisin valvonnan lisääntyminen

Pelkästään lukuja selvittämällä ei voida nähdä koko totuutta. Poliisi ylijohdaja Mikko Paatero on todennut Poliisihallituksen tiedotteessa, että huumausainerikosten määrän kasvussa näkyy myös poliisin valvonnan lisääntyminen. (Poliisihallituksen tiedote 2012). Huumausainerikollisuus ei ole näkyvää rikollisuutta ja vaatii isoa panostusta viranomaisilta. Paatero uskoo, että huumausainerikollisuudessa ei

ole tapahtunut suurta yhtäkkistä muutosta, vaan kyse on pitkänaikavälin vaihtelusta, joka tasoittuu. Kokonaisuudessaan rikosten määrä kasvoi vuodesta 2011 vuoteen 2012 yhdellä prosenttiyksiköllä. (KaarinanUutiset 2012.)

Tutkintavankien määriä tarkastaessa voidaan todeta, että kiinni otettujen määrä on kasvanut vuodesta 1997 13 prosenttia vuoteen 2001 mennessä. Kiinni otettuihin ei lasketa päihtymyksen takia säilöön otettuja henkilöitä, jotka on otettu poliisi-asemalle selviämään päihtymystilansa vuoksi. Vangittujen määrä on lisääntynyt 20 prosenttia vuodesta 1997. Suuri prosentuaalinen kasvu näkyy jo selkeästi Suomen vankiloiden oloissa. Tilastotietoa vangituista ja pidätetyistä on vielä kohtuullisen vähän. Tiedot saadaan sisäasiainministeriöstä ja tilastot ovat Tilastokeskuksen julkaisemia. (Mohell ym. 2006, 222–223.)

11 VANKILOIDEN YLIASUTUS

Vankiloiden yliasuttaminen on Suomessa tutkintavankeuteen liittyvä ongelma. Suurin osa vankiloista on suunniteltu todellisuudessa huomattavasti pienemmälle pääluvulle, kuin mitä vankeja vankilassa on. Ongelmaksi useissa vankiloissa on havaittu tutkintavankeuden tarkoituksenmukaisuuden turvaaminen. Esimerkiksi Vantaan vankilassa joudutaan käyttämään jatkuvasti tilapäisiä majoitustiloja ja toisinaan jopa eristysselejä tutkintavankeja varten. Vankilassa on tilaa 166 vangille ja se on suunniteltu budjettiin noin 200 vangille. Vankilassa on kuitenkin tavallisesti 240–275 vankia. Vankila on tutkintavankila, jossa vangit odottavat tuomiota. Keskimääräinen vankilassaoloaika on 3,5 kuukautta. Vankilassa olevat vangit ovat tuomiotaan kärsivät vangit, tutkintavangit ja henkilöitä, jotka suorittavat sakon muuntorangaistusta. Näitä kutsutaan sakkovangeiksi. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö 2011).

11.1 Maahantulon helpottuminen ja nykyajan haasteet

Viidentoista vuoden aikana koko maan tutkintavankien määrä on kasvanut jopa kaksinkertaisesti, mikä on osaltaan syynä vankiloiden ylikuormittumiseen. Euroopan unionin ja Schengen-sopimuksen allekirjoituksen jälkeen ulkomaalaisten vankien määrä on niin ikään kasvanut, sillä maahan tulo ja maassa hetkellisesti oleskelu on huomattavasti helpompaa. Tilanteen parantamiseksi on ehdotettu erilaisia keinoja, kuten aluejaon uudistaminen. Etelä-Suomen vankiloissa pääluku suhteessa asukaslukuun on huomattavasti suurempi kuin Itä- tai Pohjois-Suomen vankiloissa. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö 2011).

Vankiluvun suuri kasvu ei ole suora merkki lisääntyneestä rikollisuudesta, vaan se on myös merkki kansallisesta huonovointisuudesta ja ajan tuottamista haasteista. Suomessa vankilukua alennettiin muiden pohjoismaiden tasolle 1970-luvulla 1990-luvulle saakka. Vaikka Suomen vankiluku väheni tuolloin puolella, sillä ei kuitenkaan ollut suurta merkitystä rikollisuustilanteeseen. Vankiluvun alentaminen oli mahdollista tuona aikana siksi, että vakavia poliittisia, kansallisia ja taloudellisia kriisejä ei ollut. Lama on yksi vankilukua selkeästi kasvattavista yhteis-

kunnallisista kriiseistä. Laman aikana useilla sakkoihin tuomituilla rikoksenteiki-
jöillä ei ole välttämättä maksaa tuomioistuimen tuomitsemaa sakkoa, jolloin suori-
tetaan sakon muuntorangaistus. Muuntorangaistus tarkoittaa sitä, että sakko muu-
tetaan vankeudeksi, joka kärsitään vankilassa. Näin vankien määrä saattaa nousta
lyhyessä ajassa. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö 2011).

Yliasutus haittaa vankien elinolosuhteita vankilassaoloajan sekä vaikeuttaa selke-
ästi vankilahenkilökunnan työtä. Uusin vankeuslainsäädäntö vaatii lisätyötä van-
kien yksilöllisen kuntoutuksen parempaan suunnitteluun sekä sen toteuttamiseen.
Vastatoimena vankiluvun kasvulle kuntoutuksella pyritään mahdollisesti osaltaan
estämään rikollisuuden kierre. Tutkintavankeus itsessään on niin lyhyt vankeusai-
ka, että vankilassa oloaika ei aiheuta samalla tavalla eristäytymistä muusta maa-
ilmasta kuin tuomiota kärsivälle vangille. Tutkintavankeutta voidaan jatkaa suo-
raan tuomion suorittamisella vankilassa. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö
2011.)

11.2 Rikoslain vaikutus vankilukuun

Rikoslaki säätelee osaltaan vankiluvun suuruutta. Kuten aiemmin on tullut esille,
Suomessa on pyritty tarkoituksella 70-luvulla saamaan vankien määrää pienem-
mäksi. Lyhentämällä vankien vankilassaoloaika saadaan vankien määrää alem-
mas helpoimmalla tavalla. Uudet vangit pääsevät nopeammin suorittamaan ran-
gaistustaan tämän avulla vankilakierto on nopeampi. Vankiluvun tarkoituksellinen
vähentäminen on aina hyvin riskialtista, jotta kansalaisten turvallisuus säilyisi ja
oikeus toteutuisi. Lähtökohtaisesti kustakin rikoksesta tulee saada riittävä rangais-
tus, jotta teko tulee hyvitettyä yhteiskunnallisella tasolla. (Hannula 2006.)

Vankiloiden ylläpitäminen ei ole yhteiskunnalle halpaa, vaan vaatii paljon pää-
omaa. Rikosseuraamuslaitoksen toteutuneessa tilinpäätöksessä yhtä vankia koh-
den toimintamenoja oli vuonna 2010 57 874 euroa. Tämä määrä koskee ainoas-
taan tuomiotaan kärsiviä vankeja eikä esimerkiksi yhteiskuntapalveluun tuomitun
vangin toimintamenoja. Heillä vuosittainen toimintamenomäärä vankia kohden
euroina on reilu 3000 euroa. (RISE 2012, 6.)

Tekemällä rikoslakiin muutoksia saadaan vankilukua säädettyä kohtuullisen helposti. Lakien muuttaminen vaatii kuitenkin aina aikaa, sillä kansalaisilla tulee olla tieto siitä, milloin mikäkin laki tai lain muutos tulee voimaan. Yksilöä ei voida syyttää sellaisesta rikoksesta, jonka kieltävän lain voimaan tulosta ei ole ilmoitettu etukäteen. Yhteiskunnallisella tasolla huomiota ovat herättäneet pitkään erilaisista rikoksista tuomitut ehdottoman vankeuden pituudet. Mikäli vankiloihin liittyvät tilaongelmat jatkuvat, tuomioiden ja vankeusaikojen kiristäminen tai pidentäminen ei helpota tilannetta. On otettava kuitenkin huomioon, että tilaongelmat aiheuttavat ongelmia kaikille sidosryhmille, ei pelkästään vangeille. (Hannula 2006.)

Oikeusministeriön työryhmän tekemän selvityksen mukaan tutkintavangeilla on useilla poliisiasemilla niin huonot, että vankien säilytys tulisi keskittää ainoastaan tietyille, yhä harvemmille poliisiasemille. Poliisivankiloiden kunnon takia myös tutkintavankien siirtoa tavallisiin vankiloihin tulisi nopeuttaa. Ongelmina työryhmä näki mm. paloturvallisuuden toteutumisen ja vankien toisistaan erillään pitämisen. Poliisivankiloiden kunnostaminen olisi hyvin tärkeää myös sen takia, että vankiloiden vankimäärät ovat niin korkealla, että lisävangit tuovat lisää vaikeuksia tavallisten vankiloiden ylläpitoon, vankien elinolosuhteisiin sekä työntekijöiden työhön. Keskimääräisesti tutkintavanki on säilössä poliisivankilan tiloissa 12 vuorokautta ja vankilassa 3,5 kuukautta. (Mohell, Martikainen & Uotila, 2012.)

Peruskorjaus ja kunnostustyöt vaativat hyvin isoa panostusta valtiolta, sillä töihin menisi kaiken kaikkiaan lähes 8 miljoonaa euroa. Ongelmana on se, että valtio on parhaillaan vähentämässä vankiloita. Lakkautuslistalla on jo mm. Haminan vankilan lakkauttaminen vuoden 2013 alusta. Keravan vankilan lakkauttamisesta ei ole vielä virallista tietoa, mutta sen lakkauttamista on suunniteltu vuodelle 2016. (Iisalmen Sanomat 2012). Vankiloiden lakkauttamisen taustalla ovat kustannussyyt, joten lisäbudjettia poliisivankiloiden korjaamiseen ja kunnostustyöhön on vaikea saada. Vankien olosuhteet, liian ahtaat tilat ja erityisesti naisvankien tilanne on huolestuttanut eri viranomaisia jo pitkään, eikä tilanne ole parantunut. Uusien keinojen löytäminen tutkintavankeuden rinnalle on lähes välttämätöntä, jotta tutkintavankeuden olosuhteet ja toisaalta rikoksen tutkinnan turvaaminen pysyvät hy-

vällä tasolla. (HE 222/2010.)

11.3 Vaihtoehtoja tutkintavankien kokonaismäärän vähentämiseksi

Tutkintavankeusryhmä on mietinnössään hakenut vaihtoehtoja tutkintavankien kokonaismäärän vähentämiseksi. Tutkintavankien määrän vähentäminen on ristiriidassa sen ajatusmallin kanssa, että poliisilla tulisi olla aiempaa selkeämpi tavoitte tehokkaasti puuttua järjestäytyneen rikollisuuden toimiin. Työryhmä on hakenut mietinnässään keinoja, joilla löydetään uusia, useita eri ajatuksia tukevia vaihtoehtoja. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö 2011).

Elektronisen valvonnan lisääminen on yksi mahdollinen vaihtoehto saada tutkintavankien määrää alemmaksi. Valvontaa voitaisiin käyttää esimerkiksi matkustuskieltoasioissa. Tehokkaampi valvonta eli puhelinvalvonta tai paikannuslaite saattaisi tulla kysymykseen matkustuskieltoon määrätyille henkilöille. Matkustuskieltoa voitaisiin käyttää entistä enemmän vangitsemisen sijaan. Laajamittainen matkustuskielto saattaisi monessa tilanteessa korvata erittäin hyvin vangitsemisen. Tämä vähentäisi tutkintavankien määrää ja helpottaisi työmäärää esimerkiksi käräjäoikeuksissa, joissa muiden asioiden käsittelyajat ovat pidentyneet vuosi vuodelta. Matkustuskielto voisi olla tehokas keino keskeyttää rikoskierre, joka on vasta alkamassa. Alaikäisillä tai taparikollisilla matkustuskielto ei ehkä toimisi yhtä tehokkaasti. Alaikäisten kohdalla kysymykseen tulee erityisesti vanhempien halu puuttua nuoren rikollisuuteen ja valvoa tehokkaasti matkustuskiellossa olevaa nuorta. Taparikollisten kohdalla matkustuskielto ei välttämättä aiheuttaisi yhtä suurta hyötyä kuin henkilöllä, jonka tehty rikosmäärä on huomattavasti vähäisempi. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö 2011).

Tuomareiden lisäkouluttaminen on herättänyt ennakkoluuloja matkustuskieltojen lisäämiselle tutkintavankeuden sijaan. Mikäli laki antaisi laajemmat vaihtoehdot käsitellä ennen tutkintavankeutena käsiteltäviin asioihin käsitellä ne matkustuskieltoina, tuomarit tarvitsisivat lisä- tai jatkokoulutusta. Tähän tulisi kiinnittää huomioita jo tuomareiden yliopistokoulutuksen aikana. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö 2011).

Matkustuskielto voisi toimia myös ulkomaalaisten rikoksentekijöiden kohdalla, mikäli matkustuskielto yhdistettäisiin takuun käyttöön. Takuusummaa voitaisiin käyttää matkustuskiellon sekä passin talteenoton yhteydessä. Takuusummaa käytetään tullilain 44 §:n mukaan nimellä vakuuden asettaminen. Tällainen pakkokeinovalikoima vaatii kuitenkin paljon lähempää ja syvällisempää tutkimusta ennen kuin niiden käyttöä voitaisiin lisätä tai edes harkita. Passin talteenotto ei kuitenkaan tuo riittävää turvaa Schengen alueella, jossa passia ei tarvita. Schengen alue tarkoittaa sopimusta, jolla on sovittu henkilöiden vapaata liikkuvuutta rajoittavista esteistä. (Tutkintavankeustyöryhmän mietintö, 2011; Ulkoasiainministeriö 2012.)

12 LAKIMUUTOKSET

Hallituksen esitys tuo lakimuutoksia vuonna 2014 pakkokeinolakiin. Muutoksia tulee mm. esitutkintalakiin, pakkokeinolakiin, tutkintavankeuslakiin sekä vankeuslakiin. Tärkeimpinä lakimuutoksiin johtaneina seikkoina on pidetty lain ajan-kohtaistamista ja vastaamista ajan haasteisiin. (HE 222/2010.)

12.1 Pakkokeinojen käyttöä sekä tuomioistuinkäsittelyä koskevat periaatteet

Lakimuutokset Pakkokeinolaissa koskevat erityisesti lukua 11, jossa otettaisiin huomioon pakkokeinojen käytössä sovellettavat periaatteet. Nämä periaatteet ovat suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate. Suhteellisuusperiaate tarkoittaa sitä, että viranomaisen ei saa rajoittaa henkilön vapautta yhtään enempää, kuin se rikoksen tutkinnan kannalta on tarkoituksenmukaista ja voidaan pitää puolustettavana. Epäilylle tulee vähimmän haitan periaatteella aiheuttaa mahdollisimman vähän haittaa ja häntä tulee kohdella hienotunteisesti kunnioittaen perustuslaissa yksilölle määrättyjä oikeuksia. (Oikeusministeriö 2012.)

Vangitsemisasioiden tuomioistuinmenettelyä koskevia periaatteita muutetaan tapauksissa, joissa vangittavaksi vaaditulle ei tarvitse varata tilaisuutta tulla kuulukseksi vangitsemisvaatimuksesta. Lakimuutos tuo mahdollisuuden valtuutetulle avustajalle tulla kuulluksi myös tällaisissa tilanteissa. Lukuun halutaan tuoda muutosta myös laillisen edustajan tai sosiaaliviranomaisen kuulemisesta, kun alikäistä vaaditaan vangittavaksi. Tällä hetkellä laki oikeuttaa kantelun päätöksestä, mutta niitä halutaan laajentaa. (Oikeusministeriö 2012.)

12.2 Yhteydenpitosäännökset

Yhteydenpitosäännöksiä muutetaan siten, että tutkintavanki voisi tuoda tuomioistuimenkäsiteltäväksi myös pelkästään yhteydenpitomääräyksiä koskevan päätöksen. Tällä hetkellä se ei ole mahdollista. Matkustuskieltoa pyritään tuomaan vaihtoehtona vangitsemiselle. Tämä osaltaan vastaisi myös ongelmatilanteita, jotka

koskevat vankiloiden yliasuttamista ja poliisivankiloiden huonoja olosuhteita tällä hetkellä. Matkustuskieltoa pyritään saamaan käyttöön myös silloin, kun on syytä epäillä rikoksesta epäillyn vaikeuttavan rikoksen tutkintaa esimerkiksi pyrkimällä hävittämään todisteita. (Oikeusministeriö 2012).

13 YHTEENVETO

Selvittäessäni tutkintavankeutta ja sen korvaamista henkilölle, jonka vankeus on ollut aiheeton kiinnitin erityistä huomiota vankeusoloihin liittyviin ongelmiin. Vapaudenrajoitusta on säädelty laeissa mielestäni erittäin hyvin ja vuonna 2014, jolloin uusi pakkokeinolaki tulee voimaan hallituksen esityksen pohjalta, tilanne paranee entisestään. Tutkintavankeja kohdellaan lain puitteissa hyvin ja tavallisesti tutkintavankeus jää kohtuullisen lyhyeksi. Perustuslain mukaista henkilön vapautta elää ja liikkua vapaasti pidetään ensisijaisena ja vapauden rajoittaminen on viimeinen keino turvata rikoksen selvittäminen. Aiheettomia tutkintavankeuksia on määrällisesti vähän ja ne ovat lyhyitä aikoja.

Vankilat ovat tällä hetkellä muutoksen alla. Vankiloiden määrää ollaan vähentämässä, eikä laajennuksia jääviin vankiloihin ole suunniteltu. Osa vankiloista on suunniteltu määrällisesti huomattavasti vähäisemmälle vankiluvulle, kuin mitä vankeja todellisuudessa vankilassa on. Väistämättä joudutaan miettimään uusia vaihtoehtoja toteuttaa rikosten selvittämisen turvaamista. Vankilat ovat jo nyt ylisutettuja ja kuten eduskunnan työryhmä on tuonut mietinnössään esille, poliisivankilat ovat hyvin huonossa kunnossa ja niihin tarvitaan suuria korjauksia. Tutkintavangit tulee pitää erillään, mikäli he ovat epäiltynä samasta rikoksesta tai samaan rikossarjaan kuuluvista rikoksista. Tämä lisää tilantarvetta ja paikkoja, jotta tutkintavangit eivät pysty kommunikoimaan keskenään.

Pohdin mahdollisia keinoja saada tutkintavankien määrää alemmaksi ja toisaalta saada vankilaolosuhteet paremmiksi. Vaihtoehdot tuntuvat vähäisiltä ja niiden käyttöönotossa joudutaan tekemään paljon työtä. Vankeusajan pidentyessä tulisi mielestäni uudelleen käsittelyssä aina selvittää, voisiko vangittu käyttää esimerkiksi teknisiä apuvälineitä, joilla viranomaiset voisivat häntä seurata. Paikannuslaite olisi mahdollinen vaihtoehto vankeuden sijaan. Sähköistä valvontaa, johon paikannuslaite kuuluu, sovelletaan tavallisesti arestivalvonnassa tai rajoitetun liikumisen valvonnassa. Henkilön liikkeitä pystytään seuraamaan ja tarkkailemaan, ettei hän mene ennakkoon määrättyjen rajojen ulkopuolelle tai tiettyjen alueiden

sisäpuolelle. Toisaalta näkisin, ettei tämä yhtä tehokkaasti estä esimerkiksi mahdollisen todistajan häiritsemistä, kuin tutkintavankeus. Kieltojen noudattamatta jättäminen on luonnollisesti rikos, mutta epäilyllä on kaikki mahdollisuudet sen tekemiseen sähköisestä valvonnasta huolimatta. Tällaisen rikoksen jälkeen rikoksen selvittäminen saattaa olla huomattavasti vaikeampaa ja koko esitutkinta voi olla lähellä vaarantua. Valvonnasta voisi kuitenkin korkeaan riskitasoonkin kuuluva henkilö selviytyä onnistuneesti, mikäli valvonta on hyvin järjestettyä ja valvontaan liittyisi muita toimia, jotka tukisivat valvontaa.

Esitutinnan tehostaminen ja tiivistäminen voisi osaltaan vähentää tutkintavankeuden pituuksia ja niiden määriä. Tutkinnan tiivistäminen vaatii hyvää tutkinnanjohtamista sekä tehokasta yhteistyötä syyttäjän ja poliisin kesken.

Matkustuskieltoa voitaisiin lisätä tutkintavankeuden sijaan. Useissa eri selvityksissä ja artikkeleissa on kuitenkin tullut esille tuomareiden lisäkouluttaminen, mikäli tutkintavankeuden sijasta ruvettaisiin entistä enemmän käyttämään tutkintavankeutta. Tuomarit ovat jo nyt työllistettyjä ja uudet työtavat, kuten tuomiois-tuinsovittelekoulutus vievät yhä enemmän työaika. Toisaalta kouluttaminen saataisi olla mahdollista jo yliopiston aikana, mikäli lakimuutokset ja yhteiskunnalliset ongelmat otettaisiin huomioon koulutusta uudelleen rakentaessa. Kaiken kaikkiaan pakkokeinoja ja tutkintavankeutta on välttämätöntä käyttää. Tarkoituksena ei olekaan tutkintavankeuden lopettaminen vaan löytää sen rinnalle toimia, joilla itse vankeusaika saataisiin pienemmäksi tai vangitseminen voitaisiin jättää pois.

LÄHTEET

Kirjat

De Godzinsky, V-M., & Niemi, J. 2008. Vapauden hinta. Rikosprosessuaalinen vapaudenriisto ja sen korvaaminen. Helsinki. Hakapaino Oy.

Esitutkinta ja pakkokeinot, Klaus Helminen, Kari Lehtola & Pertti Virolainen, Lakimiesliiton kustannus 2002.

Mohell, U., & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna. Tietosanoma Oy.

Virolainen J., & Pölönen P. 2003. Rikosprosessin perusteet. Jyväskylä. WSOY.

Lait

L 30.4.1987/449. Esitutkintalaki. Säädstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870449>

L 31.5.1974/422. Laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta. Viitattu 15.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740422>

L 22.12.2009/1175. Laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamisesta. Säädstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20091175>

L 22.7.2011/736. Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta. Säädstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 27.9.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110736>

L 30.4.1987/450. Pakkokeinolaki. Säädstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 5.9.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870450>

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Viitattu 15.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L 23.9.2005/768. Tutkintavankeuslaki. Säädstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 7.9.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768>

L 30.4.2004/301. Ulkomaalaislaki. Säädstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>

L 21.6.2006/509. Valtioneuvoston asetus vankeudesta. Säädstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 1.11.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060509>

L 23.9.2005/767. Vankeuslaki. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 15.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Hallituksen esitykset

HE 222/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 15.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100222>

HE 181/1994. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi pakkokeinolain muuttamisesta. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 15.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1994/19940181>

HE 63/2012. Hallituksen esitys eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen kansallista täytäntöönpanoa ja soveltamista koskevaksi lainsäädännöksi. Sääöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 15.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120063>

Oikeustapaukset

Korkeimman oikeuden päätös. KKO:2010:4. Viitattu 25.10.2012. <http://www.kko.fi/49463.htm>

Korkeimman oikeuden päätös. KKO:2010:64. Viitattu 25.10.2012. <http://www.kko.fi/52075.htm>

Korkeimman oikeuden päätös. KKO:2012:62. Viitattu 25.10.2012. <http://www.kko.fi/58840.htm>

Elektroniset julkaisut

Aamuposti. Pitkät huumetuomiot lisäävät ulkomaalaisten vankien osuutta. 2012. Viitattu 20.9.2012. <http://www.aamuposti.fi/artikkeli/139701-pitkat-huumetuomiot-lisaavat-ulkomaisten-vankien-osuutta>

Diplomaattiset suhteet vieraiden valtioiden kanssa. 27.3.2012. Helsinki. Ulkoasiainministeriö. Viitattu 30.10.2012. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15772&contentlan=1&culture=fi-FI>

Fredman M. 1994. Vapaudenmenetykskorvauksista. Viitattu 4.10.2012. <http://www.fredman-mansson.fi/fi/henkilosto/markku-fredman/kirjoituksia/46-vapaudenmenetykskorvauksista>

Haaste. Vankien määrä kasvaa yhä. Verkko-lehti 4/2002. Viitattu 20.9.2012

Iisalmen Sanomat. Vankiloiden määrä vähenee. 2012. Viitattu 3.10.2012. <http://www.iisalmensanomat.fi/uutiset/yla-savo/vankiloiden-m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4-v%C3%A4henee/756472>

Kaarinan Uutiset. Huumausainerikosten määrä kasvoi yli tuhannella. 2012.
<http://www.kaarinanuutiset.fi/index.php/modules-menu/item/16943-huumausainerikosten-m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4-kasvoi-yli-tuhannella>

Kansaneläkelaitos. Vankilassa olo ja Kelan etuudet. 2012. Viitattu 17.9.2012.
[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/\(WWWAllDocsById\)/2B2B45C16571A2DCC2257A94001FE706/\\$file/Vankilassaolo_ ja_Kelan_etuudet_20120925.pdf](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/(WWWAllDocsById)/2B2B45C16571A2DCC2257A94001FE706/$file/Vankilassaolo_ ja_Kelan_etuudet_20120925.pdf)

Liikkuminen EU/Schengen alueella. Ulkoasiainministeriö 2012. Viitattu 19.11.2012. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=34670>

Nelosen uutiset. Syyttömille maksettavat korvaukset kasvavat räjähdysmäisesti. 2012. Viitattu 28.10.2012.
[http://www.nelonen.fi/uutiset/kotimaa/uutinen/syyttömille-maksettavat-korvaukset-kasvavat-räjähdysmäisesti](http://www.nelonen.fi/uutiset/kotimaa/uutinen/syyttomille-maksettavat-korvaukset-kasvavat-rajahdysmaisesti)

Oikeuslaitos. Pakkokeinot. Oikeusministeriö 15.8.2012. Viitattu 6.10.2012
<http://www.oikeus.fi/7351.htm>

Oikeuteni rikostutkinnan aikana ja ennen oikeudenkäyntiä. 2012. Euroopan komissio. Viitattu 10.10.2012. https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-FI-en.do?clang=fi&idSubpage=2

Poliisi. Poliisihallituksen tiedote. 2012. Viitattu 20.10.2012.
<http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/webprint/B2B48ABA91BE3855C2257A8A002C48FF?OpenDocument>

Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2011. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2012. Viitattu 20.9.2012.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/6x0tudb3u3v711.pdf>

Seinäjoen Sanomat. Syyttömille vangeille ja tuomituille maksettu lähes 12 miljoonaa euroa. 2012. Viitattu 30.10.2012.
<http://www.seinajoensanomat.fi/artikkeli/171182-syyttomille-vangeille-ja-tuomituille-maksettu-lahes-12-miljoonaa-euroa>

Suomen tulli. Huumausainerikosten ja niistä epäiltyjen henkilöiden kokonaismäärä kasvoi vuonna 2009, 2010. Viitattu 5.10.2012.
http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/lehdistotiedotteet/2010/tiedote_20100315/index.html

Ulkomaalaisten vankien määrä kasvussa - yhdyskuntaseuraamuksissa ulkomaalaisia vähän. 18.5.2012. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 20.9.2012.
<http://www.rikosseuraamus.fi/58483.htm>

Yle Uutiset. Tutkintavanki valitti ja pääsi vapaaksi. 2011. Viitattu 19.10.2012.
http://yle.fi/uutiset/tutkintavanki_valitti_ ja_paasi_vapaaksi/5345914

Muut lähteet

Oikeusministeriö. Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistusta koskeva komiteamietintö. 2009:2. Helsinki. Viitattu 20.9.2012
<http://www.vkl.fi/files/786/090831Esitutkinta.pdf>

Tutkintavankeustyöryhmän välimietintö 2003/14. Mohell, Martikainen & Uotila, 2012. Helsinki. Oikeusministeriö. Viitattu 3.10.2012.
<http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIapptype=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline; filename=xo5xp19v.pdf&SSURIsscontext=SatelliteServer&blobwhere=1243790076539&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Valtioneuvosto. Tutkintavankeuden vaihtoehtoja koskeva yhteistyö mahdollistetaan EU-maiden välillä. Oikeusministeriö. 2012. Viitattu 15.11.2012.
<http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?toid=1946&c=0&moid=1958&startDate=22.6.2011&oid=369429>